

Asutawa Kogu

5. istungjärk. **Protokoll nr. 163 (9)**

1920. a.

Asutawa Kogu koosolek 1. detsembril
1920. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges
saalis.

Kokku on tulnud 81 Asutawa Kogu
liiget.

P ä e w a k o r d :

1. Asutawa Kogu nime peale anta-
wate palwete läbiwaatamise komisjoni
ettepanekud:

a) a r m u a n d a :

- 1) Annus Kaabus'ile,
- 2) Joosep Aleksandri p. Preem'ile,
- 3) August Kadri p. Waino'le.

b) k a r i s t u s t k e r g e n d a d a :

- 1) Johan Jaani p. Rabisson'ile,
- 2) Joonas Maripuu'le,
- 3) Johannes Madise p. Kriin'ile,
- 4) August Peetri p. Lang'ile,
- 5) Samuel Joosep'i p. Tsäkan'ile,
- 6) Aleks. Juhani p. Udrik'ile,
- 7) Johannes Hansu p. Koosler'ile,
- 8) Semjon Saharow'ile,
- 9) Alfred Aleks. p. Paemurd'ile,
- 10) Woldemar Mardi p. Pärnkwiist'ile,
- 11) Daniel Jaani p. Simullman'ile,
- 12) Praskowja Karlanowa'le,
- 13) Taawet Pirk'ile,
- 14) August Rebasele,
- 15) Jaan Hansu p. Wijar'ile,
- 16) Aleks. Juuli p. Porn'ile,
- 17) Jaan Ado p. Peterson'ile,
- 18) Jakob Jegori p. Palkow'ile,
- 19) August Kusta p. Lappert'ile,
- 20) Mihkel Jaani p. Waiman'ile,
- 21) Andres Kusta p. Kask'ile,
- 22) August Juhani p. Kriis'ile,
- 23) Konstantin Antoni p. Scheer'ile,
- 24) Johannes Andrese p. Pihlak'ile,
- 25) August Juhani p. Palu'le,
- 26) Maksim Grigori p. Grigorjew'ile,
- 27) Peeter Jaani p. Irbo'le,
- 28) Richard Rätsep'ale,
- 29) Karl Mihkli p. Hibus'ele,
- 30) Johannes Peetri p. Joonas'ele,
- 31) Herman Hansu p. Maasik'ule,
- 32) Boris Matwei p. Matsow'ile,
- 33) Hirsch Hone p. Jakobson'ile,
- 34) Paul Jakobi p. Nömm'ile,
- 35) Kristjan Jakobi p. Hansen'ile,
- 36) Rudolf Makarjew'ile,

- 37) Oskar Anna p. Oselin'ile,
- 38) Jüri Sontak'ile,
- 39) Martin Kaarli p. Mathiesen'ile,
- 40) Theodor Wassili p. Runin'ile,
- 41) Johan Hansu p. Pallopson'ile,
- 42) Gustaw Jakobi p. Weikene'le,
- 43) August Mardi p. Rosenthal'ile,
- 44) August Tooma p. Haawapuu'le,
- 45) Woldemar Madise p. Wiilo'le,
- 46) Pauline Perfiljewa'le ning Jüri ja
Kustas Mardi p. Lindal'idele.

2. Riigikohtu liikme walimine.

3. Linnawolikogude walimisseaduse
täiendamise seadus — akl. K. Wirma ette-
panek.

4. Seadus Eesti wabariigi seaduslik-
kude maksuwahendite kohta — rahaas-
janduse komisjoni ettepanek.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine Asu-
tawa Kogu liikmete Sorokin'i, Uibopuu ja
Kann'i arupärimise peale Tallinna Wene
gümnaasiumi õpetajate mitteregistreeri-
mise ja kõrwaldamise asjus.

6. Riigikontrolli 1919. ja 1920. a. te-
gewuse aruanne.

Koosolekut juhatab esimees **A. Rei**.

Sekretääri kohal abisekretäär **A. Jür-
man**.

Koosolek algab kell 5.45 min.

Juhataja **A. Rei**: Awan Asutawa
Kogu koosoleku.

**1. Asutawa Kogu otsused armu
anda ja karistus
kergendada päe-
wakorras (punkt
1.) nimetatud
isikutele.**

Asutawa Kogu
nimele antawate
palwete läbi-
waatamise kom-
misjoni aruandja
H. Raudsepp: Sõ-
jawäljakohtu poolt on
Annus Kaabus oma-
woliliselt puhkeaja pikendamise eest
üheks kuuks sõjawäe türmi mõiste-
tud. Komisjon akti läbi waadates
leidis, et Kaabus tõepoolest waejooksik
ei ole, waid palwekirjale lisatud doku-
mentide järele, kui ka aktist on näha, et
tema on puhkusele lastud, kodus kõhu-
tüüfusesse jäänud, ühtlasi oma haigusest
ka wallawalitsusele teada andnud, mis-
pärast komisjon ettepaneku teeb Annus
Kaabus'ele täielikult armu anda.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on Aleksander Udrik mõistetud omawoliliselt wäeosast lahkumise pärast 3 aastaks wangiroodu. Komisjon, nimetatud akti läbi waadates ja süüaluse rasket perekondlikku seisukorda silmas pidades, otsustas karistust kergendada, määrates Udrik'ule kuus kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Johannes Koosler'i on wäljakohus mõistnud omawolilise roodust lahkumise pärast 3 aastaks wangiroodu. Komisjon silmas pidades süüaluse noorust — ta on alles 19 aastat wana — otsustas Asutawale Kogule ette panna Koosler'i karistust kergendada, määrates talle üks aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohus on Semjon Saharow'i mõistnud omawolilise roodust lahkumise pärast 4 aastaks sunnitööle. Silmas pidades, et nimetatud isik kõigist ühe ainsa päewa ära oli, et ta nimelt oma ohwitseri hobuse eest hoolitsedes oli sõitnud heinu ostma ja ei olnud mitte õigeaks ajaks tagasi jõudnud, teeb komisjon ettepaneku tema karistust kergendada, määrates talle 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on Alfred Paemurd wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 4 aastaks sunnitööle mõistetud. Seda silmas pidades, et Paemurd alaealine — alles 19 aastat wana — teeb komisjon ettepaneku temale määratud karistust kergendada, määrates talle 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Sõjawäe ringkonnakohtu poolt on Woldemar Pärnkwiist wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 6 aastaks sunnitööle mõistetud. Nimetatud süü on enam-wähem selge, ja omal ajal, kui see kohtuotsus tehti sõjaoludes, oli see karistus arusaadaw, kuid praegusi olusid silmas pidades leidis komisjon wõimaliku olewat seda karistust kergendada ja teeb ettepaneku määrata talle 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on mõistetud Jaan Wijar wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 6 aastaks kõigi õiguste kaotamisega sunnitööle. Seda silmas pidades, et nimetatud isik Wene sõja ajal wangi langes, koju jõudes ise registreerima ilmus, kuigi kaks kuud hiljem, ja et tema perekondlik seisukord wäga raske oli, määras komisjon temale karistust kergendades 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on mõistetud Aleksander Porn wastuhakkamise ja korrariikkumise pärast kõigi õiguste kaotamisega 8 aastaks sunnitööle. Lugu oli nimelt see, et süüalune oli joobnud olekus sündmata sõnu rääkinud ja kui siis lähem ülemus temale märkuse tegi, siis oli tema ka sõnu vastu öelnud. See oli distsipliini rikkumine sõjaaja oludes ja nõudis karmi karistust. Praegusel seisukorral on see karistuse määr liig suur ja komisjon teeb ettepaneku Porn'i karistust kergendada, talle määrates 1 aasta 4 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Jaan Peterson on wäljakohtu poolt wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 3 aastaks wangiroodu mõistetud. Aktist leidis komisjon, et nimetatud isik oli tema ristimisetunnistuse peal 3 a. nooremaks tehtud, kuna registris teine wanus oli üles antud. Hiljem selgus, et nimetatud wiga oli sellest tulnud, et Peterson ühest kogudusest teise

üle oli läinud. Kuigi komisjonil kindlaid andmeid ei ole, et ühest kogudusest teise üleminekul wanuse wõltsimisi oli, ei saa ta seda kinnitada, et siin wäeteenistusest kõrwalehoidmisega tegemist ei olnud, ja selle selguse ta seisukorra puhul teeb komisjon siiski ettepaneku Peterson'i karistust kergendada ja määrata temale 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Johannes Pihlak on sõjawäljakohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega 1 aastaks wangiroodu mõistetud wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast. Seda tähele pannes, et nimetatud isik alaealine on, kõigist 22 päewa ära oli ja siis ise komisjoni ette ilmus, teeb komisjon ettepaneku tema peale pandud karistust kergendada, määrates 1 kuu wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: August Palu on sõjawäljakohtu poolt wäeosast lahkumise pärast 20 aastaks sunnitööle mõistetud. Komisjon, aktisid läbi waadates, leidis karistuse liig raske olewat ja teeb ettepaneku karistust kergendada ja määrata 1 aasta ja 3 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Maksim Grigorjew on sõjawäljakohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega 6 aastaks sunnitööle mõistetud. Seda silmas pidades, et nimetatud isik ise wabatahtlikult, pärast omawolilist äraolekut, tagasi tuli, teeb komisjon ettepaneku tema karistust kergendada, määrates 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Peeter Irbo on sõjawäljakohtu poolt 4 aastaks sunnitööle mõistetud omawolilise wäeosast lahkumise pärast. Komisjon, karistuse raskust silmas pidades, teeb ettepaneku karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Richard Rätsep on sõjawäljakohtu poolt omawolilise wäeosast lahkumise pärast kõigi õiguste kaotamisega 10 aastaks sunnitööle mõistetud. Seda silmas pidades, et nimetatud isik kõigist paar päewa ära oli ja siis ise tagasi ilmus, ja et tema sõja algusest saadik liinil on wõidelnud, teeb komisjon ettepaneku karistust kergendada, määrates 10 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Karl Hibus on väljakohtu poolt 6 aastaks sunnitööle mõistetud omawolilise wäeosast lahkumise pärast. Komisjon, kes akti läbi waatas, leidis wõimaliku olewat tema karistust kergendada ja temale määrata 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Johannes Joonas on sõjawäe ringkonnakohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega 5 aastaks sunnitööle mõistetud wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast. Komisjon, akti läbi waadates, leidis wabandawaid põhjusi karistuse kergendamiseks ja teeb ettepaneku temale karistust kergendada ja määrata 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Herman Maasik on sõjawäest kõrwalehoidmise pärast sõjawäe ringkonnakohtu poolt 4 aastaks sunnitööle mõistetud. Komisjon, akti läbi waadates, leidis selle karistuse liig raske olewat ja teeb ettepaneku temale määrata ainult 4 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Sõjawäe ringkonnakohus on Boris Matwei p. Matsow'i sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast 4 aastaks sunnitööle

mõistnud. Komisjon, seda akti läbi waadates, leidis, et see karistus praegustel asjaoludel liig raske on ja teeb ettepaneku määrata temale 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: 2. diiwi tagawarapataljoni sõjawäljakohtu poolt on Hirsch Hone p. Jakobson ülemusele wastuhakkamise ja teiste rahwawäelaste ülesässitamise pärast 15 aastaks sunnitööle mõistetud. Nimetatud süütegu on seotud nende sündmustega Tartu tagawarapataljonis, mis omal ajal ärewust sünnitas. Et aktist mingisugust otsekohest wastuhakkamist leida ei ole, waid siin ainult sõnadega wasturääkimine on, leiab komisjon, et seda rasket karistust tuleks kergendada ja otsustas ette panna temale määrata 3 aastat wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Sõjawäe ringkonnakohtu poolt on mõistetud Paul Jakobi p. Nõmm wäeliinilt kõrwalehoidmise pärast 5 aastaks sunnitööle. Komisjon, nimetatud akti läbi waadates, leidis, et see karistus praegustel oludel liiga raske on ja teeb ettepaneku karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Sõjawäe ringkonnakohtu poolt on Kristjan Jakobi p. Hansen wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast mõistetud kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks wangi roodu. Komisjon leidis, et selles asjas pehmen dawaid põhjusi leidub, ja teeb ettepaneku karistust kergendada, temale 10 kuud wangistust määrates.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on Rudolf Makarjew wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks sunnitööle mõistetud. Komisjon leiab asjaoludega tutwunedes, et see karistus liiga raske

on ja teeb ettepaneku tema karistust kergendada, temale 1 aasta 3 kuud wangistust määrates.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Wäljakohtu poolt on Oskar Anna p. Oselin sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 8 aastaks sunnitööle mõistetud. Aktist selgub, et nimetatud isik haiguse pärast ei ole saanud kohusetäitmisele ilmuda. Komisjon leiab wõimaliku olewat tema karistust kergendada ja teeb ettepaneku temale 1 aasta wangistust määrata.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Siis on wäljakohtu poolt mõistetud August Mardi p. Rosenthal wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 20 aastaks sunnitööle. Et see sõjawäljakohtu otsus sõjaoludes tehtud oli, siis on arusaadaw, et temale niisugune suur karistus on määratud, kuid komisjon leidis, et see karistus praegusel momendil liiga raske on ja teeb ettepaneku tema karistust kergendada, määrates 1 aasta 4 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Siis on sõjawäe ringkonnakohtu poolt Konstantin Antoni p. Scheer wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast mõnesuguste õiguste kitsendustega 8 kuuks distsiplinaar roodu mõistetud. Komisjon, käesolewa aktiga tutwunedes, leidis selle karistuse liiga raske olewat ja teeb ettepaneku tema karistust kergendada, määrates 4 kuud distsiplinaar roodu.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Joosep Preem on omawoliliselt roodust lahkumise pärast wäljakohtu poolt 2 aastaks wangi roodu mõistetud. Kuid juba sõjawäljakohus on ettepaneku teinud Asutawale Kogule sellele sõdurile täielikult armu anda. Kõiki asjaolusid arwesse wõttes

Asutawa Kogu komisjon ei leidnud mingisugust põhjust tema karistamiseks ja paneb ette Joosep Aleksandri p. Preem'ile täielikult armu anda, teda wabastades karistusest ja kõigist karistuse tagajärjedest.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Johann Jaani p. Rabisson on 1. weebruaril 1920. a. 3-da jalawäepolgu sõjawäljakohtu poolt sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast kõigi õiguste kaotamisega 4 aastaks wangiroodu mõistetud. Komisjon waatas selle asja läbi ja leidis wõimaliku olewat ette panna tema karistust kergendada, 10 kuud wangistust määrates.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Joonas Maripuu on 2-se diwiisi tagawarapataljoni väljakohtu poolt wäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast 5 aastaks sunnitööle mõistetud. Asutawa Kogu armuandmise komisjon asja läbi waadates leidis, et sõjaoludel oli see karistus tõesti õigustatud, kuid praegusel ajal on ta liig raske, ja komisjon otsustas Asutawale Kogule ette panna karistust kergendada, määrates 1 aasta 6 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: August Peetri p. Lang on 2-se diwiisi tagawarapataljoni väljakohtu poolt omawoliliselt roodust lahkumise pärast ühes õiguste kaotamisega 15 aastaks sunnitööle mõistetud. Komisjon on asja läbi waadanud ja otsustas Asutawale Kogule ette panna August Peetri p. Lang'i karistust kergendada, talle määrates 1 a. 6 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Samuel Joosepi p. Tsäkan on sõjawäljakohtu poolt sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast 15 aastaks sunnitööle mõistetud. Armuandmise komisjon, asja läbi waadates, leidis wõimaliku olewat Asutawale

Kogule ette panna seda karistust kergendada, määrates 1 aasta 6 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Komisjon Tartu-Wõru rahukogu ettepanekut Taawet Pirk'ile pealepandud karistuse kergendamise asjus läbi waadates, kes sama kohtu poolt 28. sept. 1920. a. n. s. §§ 1627. ja 1629. põhjal kõigi õiguste kaotamisega 6 aastaks sunnitööle mõistetud, otsustas Asutawale Kogule ette panna Taawet Pirk'ile pealepandud karistust kergendada, määrates 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Daniel Jaani p. Simullan on sõjawäeteenistusest kõrwalehoidmise pärast väljakohtu poolt mõistetud 4 aastaks sunnitööle. Asja läbi waadates leidis komisjon wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna seda karistust kergendada, määrates 1 aasta 2 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Sakala partisaanide polgu sõjawäljakohtu poolt on Praskowja Karlanowa salakaubawendamise pärast üheks aastaks wangiroodu mõistetud. Karlanowa on salakaubana kõigist 2 puuda soola ja 1 puud jahu katsunud üle piiri wiia, mis aga tema käes ära wõeti. Oma teo olla ta waeuse pärast korda saatnud. Seda silmas pidades ja arwesse wõttes, et naisterahwastele hariliku kohtukorra järele wangiroodu ei mõisteta, leidis komisjon wõimaliku olewat tema peale pandud karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: August Tooma p. Haawapuu on sõjawäe ringkonnakohtu poolt 2 aastaks 8 kuuks sunnitööle mõistetud selle eest, et tema on sõjawäeteenistusest kõrwale hoidnud ja 70 marka raha warastanud. Komisjon, asja

läbi waadates ja pehmendawaid põhjusi leides, leidis wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna süüdlase peale pandud karistust kergendada, määrates 1 aasta 6 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Gustaw Jakobi p. Weikene on sõjawäljakohtu poolt wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast mõistetud 3 aastaks wangiroodu. Komisjon, asja läbi waadates, leidis wõimaliku olewat tema karistust kergendada, määrates 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Juhan Hansu p. Pallopson on sõjawäljakohtu poolt wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 1 aastaks wangiroodu mõistetud. Komisjon asja läbi waadates leidis, et Pallopson on selle aja kodus olnud, kus ta haigeks jäi. Seda tõendawad kohalik wallawanem ja kaitseliiduülem. Seda asjaolu arwesse wõttes leidis komisjon wõimaliku olewat tema peale pandud karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Theodor Wassili p. Runin on sõjawäljakohtu poolt 6 aastaks sunnitööle mõistetud sõjawäeteenistusest kõrwahoidmise pärast. Komisjon seda asja läbi waadates leidis wõimaliku olewat tema peale pandud karistust kergendada, määrates 1 aasta 2 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Martin Kaarli p. Mathiesen on sõjawäljakohtu poolt wäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 1 aastaks 2 kuuks sunnitööle mõistetud. Pehmendawaid andmeid arwesse wõttes, leidis komisjon wõimaliku olewat tema peale pandud karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: August Rebane on salakaubawedamise pärast soomusrongide diwiisi tagawarapataljoni sõjawäljakohtu poolt wägede ülemjuhataja määruse põhjal surma mõistetud ja see otsus täide saadetud. Armuandmise komisjoni poole on pööranud leitnant August Rebane'se abikaasa palwega, et arwesse wõttes seda, et tema mees on kogu sõjaajal wäga hästi ennast ülewal pidanud ja kogu aeg liinil olles wahwust üles näidanud, mille kohta tal ette panna on sellekohane tunnistus, et tema mehe perekonnale needsamad õigused jääksid pensionisaamiseks, mis on muidu surma läbi lahkunud sõdurite perekondadel. Kõiki neid asjaolusid silmas pidades ja leides, et karistus on leitnant Rebane'sele liiga wali määratud, tuleks tema abikaasa palwet täita. Komisjon teeb ettepaneku Rebane'se abikaasale needsamad õigused anda, mis teistele langenud rahwawäelaste perekondadele on antud.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Jakob Jegori p. Palkow on mõistetud kõigi õiguste kaotamisega 5 aastaks sunnitööle. Komisjon paneb ette seda karistust kergendada, määrates 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: August Kusta p. Lappert on mõistetud 6 aastaks sunnitööle. Lappert'i süü seisab selles, et tema 2-ses tagawarapataljonis oma rooduülemä käskusid ei täitnud ja sealjuures waletas, et ta jalg haige on. Komisjon, asja läbi waadates ja palwes ettetoodud põhjendusi arwesse wõttes, leidis, et see süü ei ole nii raske ja otsustas temale karistust kergendada ja määrata 1 aasta 6 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Mihkel Waiman'ile on mõistetud 10 aastat wangistust teenistusest kõrwahoidmise pärast. Komisjon, kõiki andmeid läbi waadates, leiab wõimaliku olewat Asutawale Kogule ette panna, et temale määrataks 1 aasta 2 kuud wangistust, karistuse aega lugedes 28. okt. 1919. a.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Andres Kusta p. Kask'ile on määratud sõjawäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 4 aastat sunnitööd sõjakohtu poolt. Kommisjon, seda asja läbi waadates, paneb ette seda karistust kergendada 8 kuuni.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Jüri Jüri p. Sontak on mõistetud sõjawäeteenistusest kõrwahoidmise pärast 4 aastaks sunnitööle. Kommisjon paneb ette karistust kergendada, määrates 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: August Juhani p. Kriis'ale on määratud sõjawäeteenistusest kõrwahoidmise pärast sõjakohtu poolt 4 aastaks sunnitööd. Kommisjon paneb ette seda karistust kergendada, määrates 1 aasta 1 kuu wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja T. Kalbus: Woldemar Madise p. Wiilo on sõjawäeteenistusest kõrwahoidmise pärast mõistetud 2½ aastaks wangiroodu. Kommisjon paneb ette tema karistust kergendada, määrates 8 kuud wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja N. Talts: Pauline Mardi t. Perfiljewa, Jüri Mardi p. Lindal ja Kustas Mardi p. Lindal on ilma loata wiina walmistanud, mille puhul Pauline Mardi t. Perfiljewa 4 kuu wangistusega ja 10.000 marga rahatrahwiga, Jüri Mardi p. Lindal 6-kuulise wangistusega ja 50.000 margaga ja Kustas Mardi p. Lindal 6-kuulise wangistusega ja 20.000 marga rahatrahwiga on karistatud. Kõik need isikud pöörasid siseministri poole, et nende karistust vähendataks, kuid siseminister, selle asemel, et seda karistust kergendada wõi ka jõusse jätta, suurendas oma poolt karistust. Kommisjon seda asja läbi waadates leidis, et siseministril õigust ei olnud karistust suuren-

dada ja teeb ettepaneku jõusse jätta erakorralise komisjoni poolt määratud trahwid.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Martna: Johannes Madise p. Kriin'i on süüdistatud, et tema wangi koju lasknud minna sööma. Teda on karistatud 5 kuu kodanliku wangistusega. Kommisjon leidis aga, et Kriin'ile wõiks määrata 2 kuud kodanlikku wangistust, sealjuures silmas pidades seda asjaolu, et Kriin mitte terve ei ole, nimelt on tema waimliselt puudulik, on faktiliselt selgeks tehtud, et tema waimuhaige on olnud.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja J. Temant: 25. sept. s. a. mõistis sõjawäe ringkonnakohus muuseas August Kadri p. Waino kõigi õiguste kaotamisega eluksajaks sunnitööle. Tema süü seisab selles, et nemad kolme inimesega ettekawatsetud plaani järele laskeriistade rööwimise otstarbeks öösel wastu 9. märtsi 1917. a., sõjaajal, walitseja Lohki majasse sisse tungisid, walitseja ära tapsid, maja tühjaks rööwisid ja pärast selle põlema panid. Kui see oli sündinud, wõtsid mõisa tallist hobused ja sõitsid nendega ära. August Kadri p. Waino mõisteti eluaegse sunnitööle. Kassatsiooni kaebtusele, mida Waino sisse andis, ei antud käiku ja otsus oli kinnitatud. Praegusel korral pööras Waino Asutawa Kogu poole ja palus enesele armu anda. Kommisjon, asja läbi waadates, leidis järgmist. Kuritegu sündis öösel wastu 9. märtsi 1917. a. Warsti pärast seda, 12. märtsil, wõeti kinni keegi Allikson, inimene, kellel tume minewik. 30. märtsil wõeti kinni keegi Pannel ja hulk aega pärast seda kolmas kaebelune Hiion. Hiion tunnistas üles, et ta rewolutsiooni ajal Tallinna wangimajast wabaks saanud, ja et ta ühes kellegi teise isikuga kuriteo korda saatnud. Nendest seletustest selgus, et kuritegijaid 5 oli olnud. Wene kohtu poolt kuulati üle kolm tunnistajat: Steinberg, Maurus ja Wetkas. Wetkas tunnistas, et 4 kuritegijat on olnud, mida ka teised tõendasid. Kuritegijad olnud neile tundmatud. Tuli okupatsiooniaeg. Mingisugusel põhjusel hakati Waino't taga otsima, sest teda

kahtlustati, et tema olla kuriteost osa wõtnud. Siia maale ei olnud aga Waino'st juttugi olnud. Waino ilmus ise wabatahtlikult Saksa komandantuuri ja pakkus ennast ülekuulamisele. Ta kuulati üle ja lasti wabaks. See sündis 7. mail 1918. a. 2. juulil kuulati tunnistajad jälle üle, nimelt Maurus, Steinberg ja Wetkas. Nemat, kes tunnistasid, et 4 kuritegijat olnud, ütlesid nüüd, et Waino ka kuritegijate hulgas olnud. 1. oktoobril kuulati jälle tunnistajad üle. Nüüd rääkisid, et nad seda mitte ei wõi öelda, et Waino kuritegijate hulgas olnud, waid ühel kuritegijal olnud temaga sarnadust. Seega rääkisid nad koguni teisiti, kui ennemalt. Eesti ajal, 23. septembril 1919., tunnistas Maurus, et tema Waino't ei tunne. Nii kuulati tunnistajad selle protsessi ajal 5 korda üle ja igakord rääkisid isemoodi. Sõjaringkonna kohus mõistis siiski Waino kõigi õiguste kaotamisega eluksajaks sunnitööle. Kommisjon tuli aga otsusele, et siin eksitusega tegemist on ja paneb Asutawale Kogule ette Waino'le täielikult armu anda.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Aruandja H. Raudsepp: Johannes Peetri p. Joonas on sõjawäe ringkonnakohtu poolt kõigi õiguste kaotamisega 8 aastaks sunnitööle mõistetud. Kommisjon asja läbi waadates leidis, et seda karistust wõimalik on kergendada. Paneb Asutawale Kogule ette Johannes Peetri p. Joonas'e karistust kergendada, määrates 1 aasta wangistust.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

2. Riigikohtu liikme walimine. Asutawa Kogu juhatusel on Riigikohtu esimehe poolt ettepanek tehtud Asutawale Kogule ette panna Riigikohtu liikmeks walida Dimitri Werhoustinsky. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on Dimitri Werhoustinsky Riigikohtu liikmeks walitud.

3. Linnawolikogude walimiseaduse täiendamise seadus — akl. K. Wirma ettepanek. K. Wirma (sd.): Ajutise walitsemise korra § 12-a põhjal on Wabariigi Walitsuse poolt 6. detsembril wastu wõetud seadus linnawolikogude walimise

kohta. Maakonnakohtude walimiseaduses tehti Asutawa Kogu poolt parandused, mis on juba lõpulikult wälja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 187/188. Kui nüüd linnawolikogude ja maakonnakohtude walimiseadust waadelda, siis näeme, et linnawolikogude walimiseaduses niisamasugune paragrahw on, mis maakonna walimiseaduses parandati. Seda silmas pidades tuleks ka samasugune parandus linnawolikogude walimiseaduses läbi wiia. Minu poolt esitatud täienduse sisuline osa on komisjonis juba läbirääkimisel olnud. Siin on just seesama märkus, mis pandi selle paragrahwi juurde maakonnakohtude walimiseaduses, nii et selles tükis ei oleks mitte tarwis seda küsimust anda komisjoni kätte, see on juba nii öelda peaaegu wormiline küsimus, ja Asutaw Kogu wõiks seda küsimust kohe arutada, nii et ei oleks seda tarwis komisjoni kätte anda. Lugu on aga selle asja juures niisugune, et just täna pöörati minu poole Tallinna linnawalitsusest, et kas wõiks seda küsimust arutada laiemas ulatuses. Riigikogu walimiseaduse osa, mis ette näeb nimede allakriipsutamist, on uuendusena Wabariigi Walitsuse poolt § 12-a põhjal ka linna ja alewite walimiseadusesse sisse wõetud. Riigikogu walimistel aga selgus, et sellel allakriipsutamisel ei ole tegelikult mingisugust tagajärge. Järelikult, kui see allakriipsutamise kord peaks tarwitusele wõtama linnawalimise juures, siis sünnitaks see ainult suurt kulu. Tallinna linnawalitsuse statistikaosakond teatab, et 150 tuhat marka selleks ära kulub, kui trükkida neid walimisedeleid, mis warustatud wolitatawate nimedega, kuna ilma selleta alla kriipsutada ju ei saa. Kui meie wõtame Riigikogu walimised, siis näeme, et seal sedeli peal oli näiteks 30 nime trükitud, millele siis kriipsutati alla wõib teha. Kui nüüd wõtame linnawalimised, siis tuleb tarwidus, näiteks Tallinnas, 101 nime walimisedeleid trükkida, tähendab trükkimisekulu läheb hulga suuremaks. Nagu öeldud, läheb Tallinna linnawalitsusele see wähemalt 150.000 marka maksma, ja sellepärast on nende poolt esinetud palwega, et see kriipsutamine ära kaotataks. Kodanikude poolt on see wiis ka niisuguseks tunnistatud, tegelikult teda suurt ei tarwitata. Sellest küsimus: kas ei oleks wõimalik seda kriipsutamist ära jätta ja seekord walimisi toimetada endise sea-

duse järele. Wahe on selles, et kodanikul ei jää võimalust otsekohe teatud isikule oma häält anda, kuid seda silmas pidades, et see ilmaasjata kulu on, ja tähele pannes, et see kulu arwatawasti alewiwolikogude walimistel kaunis suureks wõib minna, oleks wõimalik wahest kaaluda küsimust, kas ei wõiks seda Wabariigi Walitsuse poolt maksmapandud osa, mis annab walimistel võimalust kandidaate alla kriipsutada, mis sunnib walimissedeleid nii korraldama, et kõik kandidaadid seal peal oleksid — ära kaotada. Tähendatud küsimus seisab selles, et kas maksab niisugust korda maksuma panna, mis ainult kulu toob ja tegelikke tagajärgi ei anna. Mina arwan, et seda ei maksaks teha, ja sellepärast oleks selle ettepaneku asemel, mis ma siin ette tõi, ja mis puudutab teatud walimisseaduse paragrahwi täiendust, nagu seda Asutaw Kogu on teinud, muuta need Wabariigi Walitsuse poolt wäljakuulutatud paragrahwid hoopis ära, nõnda, et ei tarwitseks seda allakriipsutamise süsteemi linnawalimiste ja alewiwalimiste juures mitte tarwitada. See küsimus on päris selge, iseäranis komisjoni tööd ei ole tarwis, ta seisab ainult selles, kas nüüd jätta maksuma allakriipsutamise süsteem wõi mitte. Tähendab sellejärele wõiks kunni omawalitsuse seaduse wastuwõtmiseni jätta maksuma endine walimise kord, ja et küsimus kiire on, sest linnawolikogude ja alewiwolikogude walimised on lähemal ajal ees, siis peaks see küsimus ruttu otsustatama, ja sellepärast teen ettepaneku see küsimus kohe arutamisele wõtta, ilma et see komisjoni kätte antaks.

Juhataja A. Rei: Rhs. Wirma teeb ettepaneku esitatud seaduseelnõu paragrahwi ära muuta linnawolikogude walimiste jaoks. See uus ettepanek ei wõi praegu igatahes mitte hääletamisele tulla, sest ära muuta seda seadust ei saa muidu, kui peab olema 24 tundi enne koosolekut sellest teada antud.

K. Wirma (sd.): Minu poolt on ettepanek rahwaesitajatele wälja jagatud — seaduseelnõu linnawolikogu walimisseaduse täiendamise kohta — ja minu ettepanek praegu sisaldab seda, et Asutaw Kogu selle ettepaneku täna kohe arutamisele wõtaks. Need asjad, mis ma praegu käsitasin, kui ka parandused, wõib teisel lugemisel ette tuua.

A. Anderkopp (töer.): Wormilise küljest ja wormilisele küljele jäädes ei saa meie akl. Wirma ettepanekuga ühineda. Rhs. Wirma wõtab siin ühest küljest oma ettepaneku tagasi, teisest küljest tahab ta sellesama ettepaneku alusel midagi muud Asutawale Kogule arutamiseks anda. Meie ei saa aga mitte rhs. Wirma ettepanekuga nõus olla, sarnaseid kõwerikke teid käies, waid Asutaw Kogu peab niisugust teed käima, mis sirge on, ja sellepärast ei saa juba puht wormilise küljest rhs. Wirma ettepaneku I lugemisele asuda. See küsimus on suure ulatusega, nii et Asutaw Kogu liikmetele sellest ennem teatatud peaks olema, et sisuliselt seisukohta wõtta wõiks. Sisuliselt rhs. Wirma ettepaneku juures peatades tunnistan, et siin ühe pahega tegemist on, mida eelmine walitsus ellu kutsunud ja mille paragrahwide ärakustutamise üks sellekohane komisjon oleks pidanud tegemist tegema ja oma arwamisi awaldama. Siin ei tuleks ükski käesolewate paragrahwide kaotamisega tegemist teha, waid see asi ulatab palju sügawamale sellest, millest rhs. Wirma wälja läks. Kõigepealt ei tarwitata nimekirjades allakriipsutamist parlamendiwalimistel mitte sedawõrd palju, et seda kasulik oleks alale jätta. Et omawalitsuse komisjoni esimeest ega abiesimeest siin ei ole, siis lubatagu minul tähendada, et sellel linna omawalitsuse seadusel sarnased suured puudused on, et seda üksi ei ole tarwis muuta, waid koguni ümber töötada. Kõigepealt peab nõudmiseks see olema, et hääleõigus igalühel ühesugune oleks. Teiseks, nimekirjade liitumise kord on sootu teine, kui senni tarwitatud on ja kui see Riigikogu walimisseaduses ellu wiidud. Maakonnanoükogu walimisseaduses on weel 3—4 teist küsimust, mille kohta tuleb sootu teine seisukoht wõtta, kui see enne olnud on, mõne parandusega, mis siin soowitatakse, kaugeltki seda küsimust otsustada ei saa. Küll on aga teada, et siseministeeriumi omawalitsuse asjade peawalitsus on otsustanud walimisaja ära. Kuidas siis nende walimistega jääb? Minu arwates on sel seadusel puudusi nii palju, et kui walimised kindlaks jääwad, siis peab Asutaw Kogu täna oma seisukoha awaldama, ja omawalitsuse asjade peawalitsus peab tingimata linnawolikogu walimised edasi lükkama, et kõiki neid küsimusi läbi arutada ja seadust niisugusele alusele seada, mis wastuwõetaw on. On tingimata

tarwilik, et seadus saaks ennem, kui ta tegelikult tarwitamisele tuleb, omawalitsuse komisjonis arutamisele wõetud, sellepärast teen ettepaneku kõiki neid rhs. Wirma ettepanekuid materjaaliks anda omawalitsuse komisjonile, kes siis teatud tähtaja järele oma ettepanekuga esineb.

K. Wirma (sd.): Olen sellega päris nõus, mis rhs. Anderkopp selle seaduse kohta ette kandis, kuid see on ka õige, et kui asi komisjoni kätte anda, siis sellega nii ruttu kui tarwis walmis ei saa, ja tuleksid järelkult linnawalimised edasi lükata, sest minu arwates paari kuuga komisjonis see seadus walmis ei saa. On siis kaks teed, kas lasta linnawalimistel ülearseid kulusid kanda, wõi talitada selle seaduse järele, mis siin on ette pandud, wõimaldada muutusi teha ja linnal ülearseid kulusid ära hoida. Seda peame siin otsustama. Kui meie selle lihtsalt täna komisjoni anname, millele meie tähtaega anda ei wõi, siis saan mina asjast niimoodi aru, et peab ikkagi kiirelt midagi tegema, ja kõigepisem wõimalus selles asjas oleks see, et märkus wastu wõtta, et Wabariigi Walitsuse poolt wastuwõetud seaduses see wõi see muudatus teha. Kui meie selle märkuse täna wastu wõtame ja II lugemisel wastawaid parandusi teeme, kuigi kõrwalisi teid käies tegeliku tarwiduse järele nii kui enne, siis saaksime nendest raskustest mööda. Wõtaksime täna märkuse I lugemisel wastu, reedeseks koosolekuks wõiks omawalitsuse komisjon oma seisukoha wõtta ja siis II lugemisel asja wastawalt parandada. Seda küsimust ei wõi kuidagimoodi lahtiseks jätta. Ka puht wormilistel põhjustel ei wõi seda päewakorrast ära wõtta, sest Asutaw Kogu on minu poolt ettepanud seaduseelnõu arutamise päewakorda wõtnud. Sellepärast arwan ma, et Asutaw Kogu wõib täna selle linnawolikogu walimisseaduse arutamisele üle minna, sest see seaduseelnõu ei kannata edasilükkamist.

A. Anderkopp (töer.): Mina ei saa nõus olla lähtekohaga, mis rhs. Wirma siin ette tõi. Paistab nõnda, et sellest lähtekohast wälja minnes see, kes kord juba tapnud on, ikka edasi tapma peab. See ei tohi aga mitte nõnda olla. Kui Asutaw Kogu senni kõweraid teid on käinud käesolewas asjas, siis peab ta nüüd sirge tee peale tagasi pöörama. Siuliselt ei saa käesolewa ettepanekuga

ka mitte leppida. Minu arwates on sellel liig wähe tõsist tooni juures, et meie walimiseelnõu enne 3 kuud näha ei saa, kui meie nüüd tema arutamisest loobume. Riigikogu tuleb kõige hiljemalt kuu aja pärast kokku. (J. Temant, maal.: Aga mitte enam 41 sotsi! — Wahel-hüüe pahemalt poolt: Maaliit teab seda! — Üldine naer. — Juhataja helistab.) See on koguni teine küsimus. Kuu aja pärast wõime walimisseaduse arutamisele üle minna ja sellega ei kaota meie rohkem aega kui ühe kuu. Mina arwan, et ka wormiliselt praegusel ajal härra Wirma poolt soovitatud teed käia ei saa. Kui selle seaduseelnõuga tahetakse ära hoida linnadel asjatuid kulusid, siis on see ekslik arwamine, et sel teel midagi kokku hoida saadakse. Sarnaste nimekirjade kokkuseadmine teeb linnale samapalju kulusid ja nende kulude ärahoidmiseks peaks ette wõetama parandused, mis tarwilikud. Üks kuu walimisi edasi lükata on minu arwates weel otstarbekohasem sellepärast, et nad nüüd liig ruttu Riigikogu walimistele järgneksid ja walimistest liig wäikene protsent osa wõtaks, nagu see Petseris ilmsiks tuli, kus ainult 2% maakonnakogude walimistest osa wõttis. Seda soowimata loidust on praktika selgesti näidanud, ja kui meie nüüd kohe linnawalimistega peale hakkame, wõtaks sellest üsna wäikene protsent osa. On küll tõsi, et mõnes linnas erakondade hõõrumised üsna terawad on, nõnda et linnawalitsust ametisse ei saada, aga seal peaks olukorra parandamiseks muid teid otsima, ülepeakaela joosta ei maksa. Sellepärast arwan esiteks, et see korraldus, mille järele kahe nädala jooksul kandidaatide nimekiri juba kokku seatud peab olema, on läbiwiimatu, ja kui selle nõudmise juurde kindlaks jäädakse, pole muud abinõu, kui üks nimekiri sisse anda, nagu omal ajal tehti. Seda aga meie ka ei taha, ja sellepärast arwan, et kui Asutaw Kogu seda seaduseelnõu praegu arutama ei hakka, siis meie kuuajalise edasilükkamisega midagi ei kaota, sest toonitan weel kord, ei ole praktiline linnawalimisi kohe pärast Riigikogu walimisi ette wõtta, sest walijate protsent langeks märksa. Kolmandaks teen ettepaneku, et tuleks kõik see materjaal omawalitsuse komisjoni anda, kes siis kindla seisukohaga Asutawas Kogus esineks.

Juhataja **A. Rei**: Akl. Wirma on ettepaneku teinud käesolewa seaduseel-

nõu I lugemisele üle minna, ja akl. Anderkopp — seaduseelnõu omawalitsuse komisjoni anda. Panen hääletamisele akl. Anderkopp'i ettepaneku kui paranduse. (Hääletatakse.) Akl. Anderkopp'i ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud.

4. Seaduseelnõu Rahaasjanduse komisjoni aruandja **M. Käbin:** Ajutise walitsuse poolt 2. mail 1919. a. wastu wõetud ja maksmapandud määrus, mille ots-

tarwe oli Eesti margale sundusliku maksuabinõu wäärtust anda, ei olnud täielik, sellepärast käidi ikkagi Saksa okupatsiooniaegse määruse järele, mis rahalisi maksunõudmisi meie riigis ei korraldanud. Selle tagajärjel tekkis sarnane olukord, et kui kreditoride moratorium lõpetati, wõis wõlgasid tasuda duumawõi ka tsaarirahas, nõnda et seadusliku maksuabinõuna meie riigis praegusel ajal ka Wene rubla wõlanõuete tasumiseks maksew on. Selle tagajärjel on meie rahaasutustes tekkinud sarnane olukord, mida sugugi loomulikuks pidada ei saa. Hoiusummasid maksetakse tagasi praegu tsaarirubla, duumarubla ja isegi kereenskitega. Arusaadaw, et sarnane asjaolu mingisugust usaldust Eesti marga wastu äratada ei wõi. Nüüd tasutakse maksunõudmisi, mis teatud ajani kätte jõudsid, seaduse järgi Wene rahaga, üks Wene rubla hinnates 1 mark 50 penni Eesti rahas. Need puudused on niiwõrd suured, et seda olukorda tingimata muutma peaks. Selle olukorra lahendamiseks on rahaasjanduse komisjoni poolt käesolew seaduseelnõu välja töötatud. Selle seaduse läbiwaatamisel kuulati ära rahaministeeriumi seisukoht, ühtlasi peeti silmas pankadenõukogu ettepanekuid. Seaduseelnõu püüab neid puudusi kõrvaldada, ja et see meile esimeses joones väga tarwilik, sellepärast teen ettepaneku selle seaduseelnõu esimesele lugemisele üle minna.

J. Jaakson (rhw.): Käesolew seaduseelnõu on väga suure ökonoomilise tähtsusega, ja meie teame, et meie rahakurs on väga rohkesti langenud endise rahaga wõrreldes. Praegu maksab üks Eesti mark vähem, kui endine kuldkoopikas. Sellepärast, kui meie käesolewa määruse wastu wõtame ja kõiki neid

wanu wõlgasid praegusel ajal ära tasuda tahame, ühte endist Wene rubla rehkendades praeguseks margaks, siis on sellel õige suur ökonoomiline tähtsus. Tuleb weel juurde lisada, et meil mitte üksnes Wene wõlgadest juttu ei ole, waid ka wõlgadest, mis on tehtud Saksa ja Soome rahas. Soome raha oli meil küll õige lühikene aeg käimas, kuid meil ei ole mitte üksnes neid wõlgu, mis sel ajal tehti, waid ka kõigist teistest, mis Saksa kui ka Soome rahas tehtud enne maikuud 1919. a., sest sel ajal oli wõimalik teha wõlga ka wäliswaluutas, ja oleks väga loomulik, et ka wõlg maksetaks selles waluutas, milles ta tehtud on, ja see oleks väga wastuwõetaw seisukoht ja oleks üldine põhimõte, mis peaks aluseks jääma. Minu arwates ei ole käesolew ettepanek wastuwõetaw sel kujul, nagu ta tehtud. Peale selle on siin üks punkt sees, mis juriidiliselt täiesti wastuwõetaw ja see on § 4. Seal on öeldud, et kui keegi nõus ei ole seda wõlga, mis teises waluutas tehtud, Eesti rahas wastu wõtma, siis tema mitte ükski rahatrahwi alla kunni 100.000 margani ei lange, waid ka 6 kuuks kinni istuma minna wõib. Nii-sugune punkt selles seaduses käib risti wastu õigusteaduses makswale põhimõttele, mille järele lahkumõtted, mis kodanliku õiguse küsimustes tekkida wõiwad, meie kohtute poolt selgitatud peawad saama, ilma et üht wõi teist poolt kriminaalkaristuse wääriliseks arwatakse. Need on kõik põhjused, mille pärast mina arwan, et eelnõu sel kujul, nagu ta ette pandud, mitte wastuwõetaw ei ole. Ja teisest küljest peab silmas pidama, et meie wõlutused juba lõppemas on. Uued Riigikogu liikmed on juba ära walitud ja meie wõime oma põhiseaduse mõtte järele weel ainult hädatarwilikke jookswaid asju ajada, mis edasilükkamatud on. Nii-suguseid suure tähtsusega küsimusi aga, nagu ettepanud eelnõu on, praegu Asutawas Kogus arutama hakata ei leia ma mitte kohase olewat, ja teen rahwaerakonna nimel ettepaneku seaduseelnõu päewakorrast ära wõtta.

Aruandja M. Käbin: Minu arwates wõib neid puudusi, mis akl. Jaakson ette tõi, et wõlg peab tasutud saama selles rahas, milles tehtud on, teisel ja kolmandal lugemisel parandustega kõrvaldada. Mis aga puutub sellesse wäitesse, et p. 4 on juriidiliselt täiesti wastuwõetaw, siis on see punkt täiesti maksma

pandud 2. mai määruses, mis kohustab iga kodanikku vastu wõtma Eesti marka, ja teiseks, ei ole lubatud lepinguid teha välisvaluutas. Seal on ka rahaministril õigus antud lubada lepinguid välisvaluutas teha, kui see tarwilik peaks olema.

Mis puutub aga nende karistamisesse, kes tõrguwad teatud summat Eesti rahas vastu wõtmast, siis on neile õigus jäetud seaduslikul alusel oma arwamisi ja nõudmisi kohtus kaitsta. Mina ei näe mingisuguseid takistusi selleks, et tarwilikke parandusi teisel lugemisel teha ei saa, ja sellepärast ei saa mina komisjoni nimel härra Jaakson'i poolt tehtud ettepanekuga ühineda.

A. Oinas (sd.): Minu arwates eksib härra Jaakson oma wäites. Meil on makswad Wene seadused. Wene seaduste järele ei olnud õigust lepinguid teha ega kohustusi wälja anda muus waluutas, kui ainult Wene omas, wälja arwatud lepingud, mille täitmine pidi sündima wäljamaal. Õieti ei tohikski meil siis ka olla seaduse mõtte järele teistsuguseid lepinguid, kui Eesti waluutas. Wene seaduse järgi oli maksew, et wexsel, mis wäljamaal välisrahas oli wälja kirjutatud, tuli Wenemaal wälja maksta Wene rahas, mis päewakursi järele rehkendatud sai. Meil on maksew peale selle 2. mai 1919. a. seadus, ja seal on öeldud, et lepinguid ja kohustusi wõib teha ainult Eesti rahas, nõnda et ei tohi ollagi lepinguid väliswaluutas, muidugi wälja arwatud okupatsiooni aeg ja endised weneaegsed lepingud ja kohustused ning wahest ehk üksikud lepingud Soome rahas, mis tehtud enne 2. mai seadust. Mis puutub aga Wene rahas tehtud lepingutesse, siis tuleb neid juba ära õiendada lasta Eesti rahas. Kui meie jätame wõimaluse, et Wene rahas tehtud lepinguid ka Wene rahas täita wõib, siis jääks meil seaduslikuks maksuabinõuks kaks raha: 1) Eesti raha ja 2) Wene raha. See on ebaloomulik asi, sellele tuleb lõpp teha. Kui aga isand Jaakson arwab, et leping, mis on tehtud väliswaluutas, ka selle waluutaga tasutud peaks saama, siis jääks meil nii Wene kui ka Saksa ja Soome raha seadusliku maksuabinõuna liikuma. Selle seisukorra leiab aga komisjon ebaloomuliku olewat ja tahab seda lõpetada, seades ainsamaks maksuabinõuks teiste riikide rahadele wastawalt Eesti raha.

J. Temant (maal.): Mina arwan, et see sõnade järele küll lühikene, kuid aga

sisuliselt väga tähtis seadus on. Rahasajanduse komisjoni ettepanek peaks komisjoni tagasi saadetama. Meie ei tohi mitte unustada, et ajajooksul Wene walitsuse ajal, okupatsiooni ja ka Eesti walitsuse ajal, tehti lepinguid küll Wene, küll Saksa, küll Soome rahas. Sel ajal oli Wene rahal hoopis teine wäärtus. Kui aga selle lühikese seadusega meie korraga ütleme, et Eesti mark on praegu see, mis wõib olla aastat 10 tagasi Wene rubla oli, ja seda raha, mis tol ajal laenasime, nüüd Eesti markades tagasi maksta wõib, siis wõtame lihtsalt seaduse teel kodanikkude warandusest osa ära. Seda ei leia mina mitte millegagi põhjendatud olewat. Niiwiisi tsiwilwahekorda lahendada ei saa ja sarnane samm on väga hädaohtlik kodanlikus elus. Mina arwan, et härra Jaakson'il õigus on, kui ta ütleb, et sellel seaduseelnõul väga suur tähtsus on. Meie elame siin omi wiimaseid päewi, ja ma arwan, et kui nii suure tähtsusega asja läbi tahetakse wiia, siis on loomulik, et seda Riigikogu teeks, kes meie järeletulija on. Kui aga meie seda seadusandlikul teel läbi wiime, et lepingud, mis väliswaluutas on tehtud, nüüd wastawalt Eesti rahas tasutaks, siis tekib ebaloomulik seisukord ja isikud, kes Eesti markasid vastu wõtmast tõrguwad, saawad 6 kuuks türmi mõistetud. Toetan härra Jaakson'i ettepanekut ja ütlen, et seda seaduseelnõu komisjoni tagasi anda mitte ainult wõime, waid peame.

A. Oinas (sd.): Sisuliselt ei ole minul õigus sõna wõtta, pean leppima asjaliku märkusega. Härra Temant eksib. Karistus, mille vastu härra Temant sõdib, on olemas 2. mai seaduses, mis on wälja antud härra Temant'i parteisõbra Konstantin Päts'i allkirjaga. Komisjon kõrgendas ainult rahatrahwi, silmas pidades rahawäärtuse langemist 10.000 margast 100.000 margani, — see oli kõik.

Juhataja A. Rei: Käesolewa seaduseelnõu kohta on ettepanek tehtud, tema esimesele lugemisele asuda, selle vastu on härra Jaakson'i poolt ettepanek tehtud, käesolew seaduseelnõu päewakorrast ära wõtta. Panen r.h.s. härra Jaakson'i ettepaneku hääletamisele, kui see läbi ei lähe, siis komisjoni ettepaneku. (Hääletatakse.) Mulle näib, et enamus poolt on. Nõutakse hääle lugemist? (Hüüepahemalt poolt: Palume ära lugeda.) (Hääle-

tataakse.) Akl. Jaaksoni ettepanek on 28 häälega 22 vastu tagasi lükatud. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on komisjoni ettepanek vastu võetud.

Aruandja M. Käbin: Rahaministeeriumis selle eelnõu läbiwaatamisel selgus, et rahaministeeriumil selle seaduseelnõu vastu midagi öelda ei ole kui ainult seda, et tema arwates tuleks lahendada nõudmised, mis hüpoteegiliselt kindlustatud on, nõnda, et tuleks arwata 1 Wene rubla wastawaks $1\frac{1}{2}$ Eesti margale. Rahaasjanduse komisjonis wõeti aga hääletamisel enamuse poolt vastu sarnane seisukoht, et tuleksid hinnata kõik nõudmised 1 rubla = 1 mark. Kahtlemata on rahwaesitajate hulgas isesugused arwamised, ja kõiki neid puudusi wõiks II lugemisel arutada, sellepärast teen ettepaneku seaduseelnõu I lugemisel vastu wõtta.

Juhataja A. Rei: (Hääletatakse.) 26 häälega 20 vastu on see ettepanek vastu võetud.

5. Wabariigi Walitsuse wastamine arupärimise peale Tallinna Wene gümnaasiumide õpetajate mitte-registreerimise ja kõrwaldamise asjus.

Peaminister A. Piip: Austatud rahwaesitajad! Et haridusminister täna Tartus ülikooli aastapäewal wiibib, siis teatas ta, et minul au on tema asemel nende küsimiste peale wastata, mis Wene

gümnaasiumide asjus ette pandi

Koolide asutajad sihtisid selle peale, et läinud kewadel suluti Tallinna Wene keskkoolid nende ülewalpidajate poolt ja terve õpetajate personaal wabastati ametist. Hakati uuel alusel keskkooli korraldama. Koolide asutajad sihtisid sinna poole, et uued asutused saaksid sarnasteks, mida wõiks pidada awalikkude koolide asetäitjateks, see tähendab, õigustega koolideks. Weel praegu on kooli palwe palga toetussumma asjus 500.000 marga suuruses käesolewa poolaasta jaoks haridusministeeriumis arutamisel.

Korraldati kandidaatide ülesmärkimise komisjon, millest ka haridusministeeriumi esitaja osa wõttis. Selle komisjoni töö ei olnud otsustawat laadi, nagu seda arupärimises kinnitatakse. Kandidaatide arutamisel tähendas haridusministeeriumi

esitaja, et tuleb anda eesõigus neile, kes on läinud õppeaastal Wene koolides õpetanud. Salajasel hääletamisel kukutati mitmed endised õppejõud läbi, nende hulgas ka Eesti kodanikud ja nende asemele seati uued kandidaadid, keda ka kooliasutajad, peale ühe — Eesti wabariigi kodaniku Polutebnowa — õpetajaiks walisid ning kooliwalitsuse kaudu ühes koolide enestega registreerimiseks ette panid.

Wahepeal ilmusid haridusminister Sauer'i ringkirjad 3. ja 15. septembril s. a.: „I. Haridusministeerium teatab wastawate korralduste tegemiseks, et Eesti wabariigi piirides olewais awalikkuis kui ka erakoolides õppejõududeks wõiwad olla ainult Eesti wabariigi kodanikud. Erandina wõiwad wäljamaa alamad ajutisteks õppejõududeks olla ainult siis, kui Eesti kodanikke saada wõimalik ei ole, kuid erandiks tuleb igal üksikul juhtumisel haridusministrilt luba nõutada.

II. Mitmed koolide ülewalpidajad paluwad haridusministeeriumilt luba wäljamaalasi õpetajaiks wõtta, ilma et nad oma palwet tungiwa tarwidusega põhjendaksid.

Et asjata kirjawahetust ära hoida, seletab haridusministeerium oma 3. septembri s. a. nr. 12440 korralduse juures järgmist:

1) Õpetajate kohad, kus läinud õppeaastal wäljamaalased ametis olid ja uued õpetajad Eesti wabariigi kodanikkude seast ametisse wõetud, wõi wäljamaalasi haridusministeeriumi loata 1920.—1921. õppeaastaks registreeritud ei ole — loetakse wabaks.

2) Koolide ülewalpidajad, kes wäljamaalase õpetajaks registreerimiseks luba nõutada tahawad, peawd kohalikule maakonna wõi linna kooliwalitsusele sisse andma tõendused selle üle, et nad ilma tagajärgedeta kõik abinõud ära on kasutanud selleks, et wabale õpetajakohale Eesti wabariigi kodanikku saada, ligi lisa-des teateid nende Eesti wabariigi kodanikkude üle, kes walmis olid waballe kohale asuma; 3) p. 2. mainitud suhtes wõiwad kooliwalitsused ainult tungiwa tarwidusega põhjendatud ja nõutud teadetega warustatud soowiwaldusi haridusministeeriumile otsustamiseks edasi saata, awaldades kaaskirjas kooliwalitsuse seisukohta.“

Need ringkirjad olid uuele ministrile õpetajate registreerimise aluseks. Wene

õpetajate liidu esitajate ja kooliasutajate juba surve jooksul õpetajate keskliidu esimehele antud informatsiooni põhjal, oli uus minister asja kursis ja teadis, et oleks võimalik olnud väljamaalaste asemele Eesti wabariigi kodanikke leida. Sellepärast 1) registreeriti õpetajateks ainult Eesti wabariigi kodanikke — 16 inimest. Nendest oli üksikombel ühe kohta teatatud, et ta Eesti wabariigi kodanik on; 2) registreeriti ajutiselt kunni 1. jaanuarini 1920. a. — 17 isikut, kelle kohta ei olnud andmeid, et nende asemele oleks wõinud Eesti wabariigi kodanikke walida; 3) registreerimata jäeti 6 väljamaalast, nende hulgas ka direktor ja inspektress, kelle asemele oleks wõinud kindlasti Eesti wabariigi kodanikke leida. Punkt 3. tähendatud grupi kohta pikendas haridusminister aja kahe nädala peale selleks, et oleks wõimalus uusi walimisi toime panna ja tegelikult tõendada, et Eesti wabariigi kodanikke ei leidu. Seda senni ministeeriumi teada tehtud ei ole.

Walimine sündis õieti lihtsatel wormilistel põhjustel. Kooli põhikirjas, mis ministeeriumi saadetud, on § 18. selge sõnaga öeldud: „direktor peab olema Eesti wabariigi kodanik ja Eesti keelt mõistma.“ Ja § 21. — „inspektress peab olema Eesti wabariigi kodanik.“ Kumbagi tingimist ei rahuldatud, nõnda et haridusministril oli õigus, kui ta neid kahte isikut mitte ei registreerinud.

Nagu haridusminister seletas, ei ole praegused kooliasutajad siiasaadik ühtegi sammu astunud, et kohased isikud nendele kohtadele saaksid pandud.

Minister Sauer'i ringkirjad puutuwad nii awalikkude kui ka erakoolide õpetajaid. Wene koolides õpib umbes 1000 last, nende hulgas on 501 Eesti wabariigi kodanikku. Oleks loomuwastane neid lapsi ilma õigusteta jätta, samuti loomuwastane on, et sarnases koolis töö suures ülekaalus — 24:15 — väljamaalaste käes on. Praegu on awalikkude koolide asetäitjad asutused õpilaste kui ka õpetajate jaoks õigustega warustatud asutused. Riigiteenistusesse õpetajateks wõib seaduse järele ka väljamaalasi lubada, kuid on määrus, et see peaks sündima nende dokumentide hoolsa läbiwaatamise järele ning nende ustawusetunnistuse ja riigiswiibimise wältuse põhjal, mis juba enne sõda sündis. Pärast, sõjaaja jooksul, ja poliitilisi ning erakorralisi aegu tähele

pannes, suurenes muidugi väljamaalaste poliitilise meelsuse ja ustawuse peale tähelpanu pööramine ja maksab teatawal mõdul ka meie wabariigis. Nii kaua, kui Wene gümnaasiume waadelda kui õigustega asutusi, ei ole mingisugust kahtlust, et siin nõnda toimetama pidi, nagu ministeerium tegi. Wastas see isegi alguses tähendatud kooliasutajate poolt awaldatud soowile — õiguste asjus.

Mis õigusteta koolidesse puutub, mille kohta eriseadus maksew on, siis ei jaga praegune haridusminister mitte täielikult endise ministri ringkirjas awaldatud waadet; tegelikult on ta ka pehmendusi teinud ja kawatseb ringkirja wastawalt muuta. Wõtawad Wene koolid oma soowi awaliku kooli õiguste saamises tagasi, siis wõib registreerimise küsimus uuel alusel arutusele tulla. Annaks aga ministeerium praegu laiemat wõimalust õpetajate, — väljamaalaste, kooli pääsemiseks, siis tuleksid wiimased õiguste saamise puhul ametist wabastada. Tegelikult on juba ühe registreerimata jäetud isiku peatusluba lõpule jõudmas, mis pärast ta ka haridusministeeriumi poole toetuse asjus pööras. — Haridusministeeriumil ei ole toetamiseks põhjust, sest et Eesti wabariigi kodanikkude hulgas wastawaid jõude leidub. Teatud aja jooksul wõib meil siseminister välja saata. Arusaadaw on, et haridusminister siin ei wõi niisugust peatustoetust anda, kuna ta ei pea seda õppejõudu hariduse suhtes soowitawaks, seda enam, et on wõimalus Eesti wabariigi kodanikkude hulgas wastawaid jõude leida.

Sellega siis on haridusministeerium mitte ainult seadusetähe, waid ka koolihuwides talitanud.

Õpetajate registreerimiseks on 2-nädaline tähtaeg. Õpetajate registreerimine anti aga ühes kooli registreerimisega ministeeriumile; wiimaseks otstarbeks on aga 2-kuuline tähtaeg ette nähtud. Kiri saadi 20 oktoobril s. a., asutus registreeriti 26. oktoobril s. a., õpetajate registreerimine wõis ainult pärast kooli registreerimist sündida. 5. nowembril s. a. oligi see asi haridusministeeriumis arutusel, kus ka osa õpetajaid registreeriti — tingimisega — uue aastani, wõi mõnelele anti kahenädaline tähtaeg ja soowitati, et nende asemele saaksid uued õppejõud walitud, et koolitöös mitte takistust ei tuleks. Seda seletust arupärimise peale andes, peame meie arwama, et Asutaw Kogu

leiab selle toimetusiwiisi õige ja otstarbekohase olewat. Kui nüüd üksikuid teateid tahetakse küsida, siis annab seda haridusministri abi härra Mikkelsaar ja saab nende peale üksikasjaliselt wastama.

Juhataja A. Rei: Asutawal Kogul tuleb otsustada, kas walitsuse seletuse puhul arupärimise asjus läbirääkimisi awada ja millal.

A. Sorokin (wn.): Palun läbirääkimisi kohe awada.

Juhataja A. Rei: Panen akl. Sorokin'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawana musega on otsustatud läbirääkimistele asuda.

6. Läbirääkimised

Wabariigi Walitsuse wastamise puhul ja ülemineku-wormeli wastuwõtmine.

N. Kann (krst.): Härra peaminister kandis meile mitmed tsirkulaarid ette, mis wiimasel ajal on välja antud. Nende wastu ei saa waielda, sest nad on tõesti olemas ja nendest on ka minul siin ärakirjad. Wõib ju olla, et haridusministeerium nende ringkirjade järele õieti toimetanud on, kuid peaküsimus seisab ikkagi selles, kas oli sünnis kesk õppeaastat niipalju koolijõudusid ühe korraga wabastada. Mina olen keskkooli juhataja ja tunnen keskkooli asja meil Eestis nii hästi, et tõendada wõin: meil Eestis pole wõimalik kesk õppeaastat 16 wõi 23 õpetajat, nagu siin öeldud, lahti lasta ja uusi leida nende asemele. Tehakse seda aga siiski, siis on selge, et kool tahetakse sulguda. Et küll wiimasel ajal wenelaste keskel rohkem õppejõude on leida, kui meil endi koolide jaoks, siiski kiratsewad ka Wene koolid õppejõudude puudusel. Ma juhin tähelpanu näiteks Pärnu keskkooli peale, kus praegu mitte kõik täisõiguslikud kooliõpetajad ei ole, waid seal on palju nõndanimetatud „ersatz“ õppejõude. Täheandab, ei ole mitte niisugused olud, kui enne. Koha peal on raske isegi kahte wõi kolme õppejõudu leida. Kui meil nüüd kesk õppeaastat niipalju õppejõudusid registreerimata jäetakse, siis, kordan weel kord, on selge, et Wene kool otsekohe kinnipanemisele on pühendatud. Mis siin ettetoodud määrusesse puutub, mille järele wäljamaalased kooliõpetajateks olla ei wõi, siis on ta minu arwates täitsa ebakohane. Meil ei

ole ühtegi seadust olemas, et wäljamaalased ei wõi riigiteenistuses olla. Pealegi on igati hea teada, et peaaegu igas ministeeriumis wäljamaalasi on, mitte ainult kohtu- ja teedeministeeriumis, waid isegi haridusministeeriumis. Tuleb ainult Tartu ülikooli wõtta, kus hulk wäljamaalasi professoritena ametis on, kellele lubatakse siia jääda, sest et nad meile tarwilikud isikud on. Ka meie Eesti keskkoolides on wäljamaalasi kooliõpetajaid ametis, kellele on lubatud ametisse jääda. Käesolewal juhtumisel aga toimetati liiga järsku ja järelandmata, sest et see wõõrakeelne kool oli. Wõib olla, leiawad kooli ülewaltpidajad uusi õppejõudusid, aga lootust selleks on küll wähe, sest tööpoolest on meil õppejõududest suur puudus.

Kõige huwitawam on siin juures see asjaolu, et komisjonist, mis kooliõpetajate walimiseks kokku tuli, wõttis haridusministeeriumi esitaja osa, samuti Wene kooliõpetajate liidu esitaja, linna ning kooliwalitsuse esitaja, lastewanemate ja kooli ülewaltpidajate esitajad, kooliõpetajate esitajad ja direktor. See õpetajate walimise komisjon ei olnud küll niisuguste õigustega warustatud, et ta lõpulikult iga õpetaja kohta otsuse oleks teinud. Tuleb ju iga walitud õpetaja lõpulikult ministeeriumis registreerimisele, kuid wähe on isegi meie haridusministeeriumis juhtumisi olnud, et teatawa asutuse poolt walitud kooliõpetajad registreerimata oleksid jäetud, nagu see nüüd on sündinud. Huwitaw on weel see asjaolu, et sel korral, kui need walimised olid, oli ometi ministeeriumi esitaja, härra Martinson, seal ja ta ei arwanud mitte tarwiliku olewat protesti awaldada ja öelda, et kõnealolewaid isikuid ei saa mitte walida, sest et nad wäljamaa alamad on. See kõik sündis aga sel ajal, kui härra Sauer weel minister oli. Kui aga härra Annusson ministriks sai, puhusid hoopis teised tuuled. Kooli direktoriks waliti härra Sauer'i ministeeriumi ajal härra Andrushkewitsh. Teda tunnen mina juba ennemalt, sest tema oli kommertskooli direktoriks Jamburis ja minul, kui kaubanduskooli juhatajal, tuli sagedasti õpilasi tema kommertskooli saata, kelle kaudu ma Jamburi kommertskooli oludega ja tema direktoriga tutwunesin. Tema oli seal mitu aastat juhataja olnud ja põgenes sel kewadel Eestisse. Siin tehti temale Wene kooli ülewaltpidajate poolt ettepanek, et ta oma kandidatuuri

üles seaks direktori kohale. Tema läks kõigepealt haridusministeeriumi ja küsis järele, kas teda kinnitatakse; seal wastati, et temale wõidakse ajutiselt lubada direktoriks olla kunni aasta lõpuni. Kohe pärast seda pakuti härra Andrushkewitsh'ile ühte teist kohta, nimelt asutas Ameerika selts wenelaste lastele Waiwaras kooli ja Andrushkewitsh'ile pandi ette direktori koht ses koolis wastu wõtta. Nüüd läks härra Andrushkewitsh uuesti ministeeriumi küsima, kas teda ikka tõesti kinnitatakse, sest muidu wõtaks ta teise koha wastu. Siin wastati temale jällegi, et ta wõiks rahulik olla, et teda kinnitatakse. Sel puhul ütles ta teise koha ära ja laskis ennast siin walida ja wõttis juba ministeeriumi loal õpetajate walimisest osa. Kui kooliõpetajate walimised olid toime pandud, siis anti määrus wälja, et wäljamaalased ei wõi mitte Eesti koolides õpetajateks olla. Edasi pean ütleva, et härra Andrushkewitsh endine kommerts-kooli direktor oli ja igalüks teab, et kommerts-koolid olid wabameelsemad, kui realkoolid ja gümnaasiumid, sellega ka siis nende direktorid wabameelsemad, kui kroonu keskkoolide direktorid. Edasi on nimelt inspektriss, preili Kallin, registreerimata jäetud. Tema on juba 1901. aastast saadik kooliõpetaja Tallinnas ja tema kohta on head attestaadid olemas ja nimelt on ka proua Tellman, kes temaga koos on töötanud, temale hea tunnistuse wälja andnud. Tema on, nagu sellest tunnistusest näha, aidanud Wene kooli Eesti kooliks ümber muuta ja ei ole sellele mitte wastu töötanud. Sellepärast ei saa preili Kallin'i kohta midagi halba öelda, preili Kallin on nüüd isegi Eesti kodakondlane, nagu nõutakse. Tal oli palwekiri juba ammu sisse antud, mitte tema süü ei olnud, et teda mitte nii ruttu wastu ei wõetud. Kui härra Annusson'ilt Tallinna kooliwalitsusele paber tuli, et ta ei ole mitte ametisse kinnitatud, siis läks ta siseministeeriumi ja sai juba teisel päewal pärast seda Eesti kodakondsusesse wastu wõetud.

Nii on weel mitmed teised, kes meil ligi 30 a. Eestis on töötanud, registreerimata jäetud; näiteks Aleksandra Donskaja, kes 1890. a. saadik Tallinnas kooliõpetajaks on olnud ja juba suwel on ta palwekirja sisse andnud, et ta saaks Eesti kodakondsusesse wastu wõetud. Samuti ka Iwan Laskejew, kes 1900. aastast saadik Tallinnas. On weel teisi, kes 20—30 aastat on Eestis ametis olnud.

Nimetan Prantsuse alamit preili Nicoleed, kes juba 1903. aastast saadik on Tallinnas kooliõpetaja olnud, ta on kommerts-koolis registreeritud, aga mitte Wene gümnaasiumis. Nii tuleb wälja, et Eesti koolis wõib teda ametisse kinnitada, Wene koolis aga mitte. Siis on weel härra Wassili Sokolow. Ta on siin juba oma eluaja elanud ja tema poeg on Eesti ohwitser. Tema on Eestimaalt omale abikaasa kosinud, nii et ta selleläbi juba Eesti kodanikuks on muutunud. Nüüd ei kinnitata wanameest ametisse, kes Aleksandri gümnaasiumis kahte inimesepõlwe on kaswatanud. Nendest, kes weel kinnitamata on jäetud, on mõned isikud, kes wiimasel ajal Eestisse on tulnud. Nende seas on üks Gruusia alam. Gruusia on meist kaugel, sõda kuulutada ta meile ei saa, ja sellepärast wõis minister õpetaja ka kinnitamata jätta. Kuid ma juhin tähelepanu selle peale, et meil on praegu Gruusias 7 Eesti kooli, ja et meie hiljuti 200.000 marga eest sinna Eesti raamatuid saatsime. Kui seal kuulatakse kuidas Gruusia kodanikkudelt Eesti kodakondsusesse astumist nõutakse, wõiwad Gruusia Annusson'id Eesti koolide õpetajatele sedasama nõuda. Seda arwesse wõttes, et walimiskomisjon olemas oli, millest osa wõtsid ministeeriumi ja linna kooliwalitsuse esitajad, õpetajate liidu esitaja, kooliõpetajate pedagoogikanõukogu esitaja, kooli direktor jne. ja et need kõik õpetajad enam-wähem ühel meele walisid, arwan mina, et ministeerium oleks pidanud selle walimiskomisjoni tööga rehkendama ja vähemalt aasta lõpuni walitud isikud ametisse kinnitama wõi registreerima, nagu nüüd räägitakse. Ja kui nemad mitte selleks ajaks Eesti kodakondsusesse ei oleks astunud, siis oleks wõinud nende asemele teised walida. Nagu ma juba näitasin, on mitmed nendest juba palwe sisse andnud ja mitmedki on juba wastu wõetud.

Mõne üksiku isikuga on asi aga otse traagiline, näiteks proua Sokolowa'ga. Tema on mitu korda ametiasutustes käinud palumas, et teda Eesti kodakondsusesse wastu wõetaks, kuid igalpool küsitakse, kus on tema mees. Mees on temal aga Wene alam, ehk ta küll ei tea, kas mees on weel elus wõi surnud, kuid kui Wene alama naist ei wõeta teda mitte Eesti alamaks wastu. Inimene aga nalgida ei wõi, ta tahab mingisugust tööd teha ja ta wõib ka seda teha, kui wana kooliõpetaja.

Tuleks niisuguseid juhtumisi ministril ka arwesse wõtta, nagu see siin on, kus kooliõpetajanna mees on Wenemaal, teadmata kas elus wõi surnud. Niisuguseid isikuid tuleks ajutiselt ametisse kinnitada. Mina ei taha ministeeriumile umbusaldust awaldada, ja ei taha ka mingisuguseid etteheiteid teha. Mina arwan aga, et see on ükspuhas, kas kooliõpetaja on Wene kooli õpetaja wõi Saksa kooli õpetaja, tuleks ikkagi katsuda neid ametisse jätta, kes meil tööd teha wõiwad ja tahawad. Ja see oleks minu soow, et ministeerium weel kord rewideeriks oma otsuse ja registreeriks kõik kooliõpetajad, keda ülemalnimetatud komisjon on walinud.

M. Martna (sd.): Ma tahaksin siin ainult ühe küsimise ette panna, millega see asja arutamine laiemale alusele läheb. Wõib olla oleks parem olnud, kui ma seda enne härra Kann'i ülesastumist teha oleksin saanud. Olen ajalehtedest lugenud, ja ka siin ja seal suusõnaliselt kuulnud, et siin olewat üks Wene gümnaasium olnud, mis ennast Judeenitsh'i tiiva alla poetada on katsunud. Nüüd selle asja juures oleks wäga huwitaw teada saada, kas see praegune gümnaasium on nendesamade tingimistega asutatud, ja kas seal on sama element tegevuses, nimelt et selles gümnaasiumis on õige lühikesi kursusi toime pandud, eksamineeritud, ja kui ma ei eksi, siis on nende kursuste toimepanemise juures meie tuttaw Joan Antonowitsh ja wist Paul Kuiberg abiks olnud. Oleks wäga huwitaw teada saada, kas härra Kann ka neist asjust midagi teab, ta ehk wõiks midagi ette tuua, kas on neil juttudel mingisugust alust wõi ei ole. Wõib olla ehk haridusministril oli see ka teada, ja ehk oli ta wahest ühenduses eelmisega, kui ta selle asja peale waatas. Mina, kui sotsiaaldemokraat, müidugi olen wabaduse poolt, ja ka iseseiswuse poolt. Ja wäga soowitaw oleks selles asjas selgusele jõuda. Wahest ehk wastab selle peale härra Kann.

A. Sorokin (wn.): Minul seisab esimeses osas wastata selle küsimise peale. Härra Martna ei saa aru wist Wene keelest ja sellepärast katsun ma Eesti keeles rääkida. Esimene osa härra Martna küsimisest, mille peale ma wastama saan, on juhtumine, mis räägib just meie kasuks. See on wäga huwitaw

juhtumine. Wene seltskondliku liidu juhatajad asutasid selle gümnaasiumi. Nemad on Eesti kodanikud ja tunnistawad, et see on vähemusrahwa gümnaasium ja seisab Wene seltskonna walwe all. Wene seltskond pidas ennast ja oma gümnaasiumi Eesti gümnaasiumiks, ja oli järjekindel selles. See juhtumine, millest härra Martna räägib, oli wana juhtumine. Omast kohast aga huwitaw. Omal ajal, umbes 1919. a. suwel. (M. Martna, sd.: Siis ta wäga wana ei olegi!) Jah, see aeg läheb meil nii ruttu, noh, see oli 1½ aasta eest, sel ajal, kui see Judeenitsh'i sõjakäik oli, siis ilma gümnaasiumi pidajate teadmista needsamad härrad kooliõpetajad, kes nüüd on Wene õpetajate liidu juhatajad, toimetasi mingisuguseid rutulisi kursusi, kui tolleaegne haridusminister, härra Kartau, selle peale tähelpanu pööras, et siin on tegemist mingisuguste kahekuuliste kursustega, mille kestwusel pidid kooliõpilased läbi minema 8-aastased kursused. Tema kutsus need härrad oma juurde, kuid siis nemad näitasid talle ette loa, mis neile seks anti tolleaegse Judeenitsh'i haridusministri poolt, ja siis kutsus haridusminister mind, kui rahwusministrit oma juurde, ja pani mulle selle asja ette. Mina läksin ja tegin kõigewaljemat skandaali. (M. Martna, sd.: Kasteie enim sellest ei teadnud?) Ma tean, ja ma seletan seda asja üsna täpepealt. Ja lõppude-lõpuks oli kõige selle tagajärjel mingisugune rahwuswaheline küsimus loode walitsuse ja Eesti walitsuse wahel, mis segadust sünnitas ja need härrad said häbi niisuguste kursuste toimepanemise pärast. Need härrad on just needsamad, kes nüüd gümnaasiumi pidajate wastu sõdiwad kellegi härra Hildebrandt'i kooliõpetajaks mittewalimise pärast ja neid härrasid just kaitseb härra haridusminister Annusson. Need härrad just panid toime selle, mille kohta härra Martna siin küsimise ette pani ja neile wastu on just praegused gümnaasiumi pidajad. Nii et selle etteheite, mis siin tehakse, wõin mina härra haridusministri aadressi peale saata, kui see mingisugune etteheide on. Mina isiklikult arwan, et tol korral oli see üks wahejuhtumine, sest nendel inimestel ei olnud selge, missugune see gümnaasium on, kas see wäljamaalaste wõi sisemaalaste oma. Seda juhtumist seletan ma nii ja olin wäga selle wastu, et mõned kooli-

õpetajad niisuguseid kursusi oma äranägemise järele toimetasid, mis ka pedagoogilises mõttes täiesti wastuwõtmatu on. (Wahelhüüe keskelt: Kas lasksite tunnistusi wäljanda?)

А теперь разрешите мне воспользоваться моим правом говорить по русски. В нашей гимназии с некоторых пор велась странная борьба между учителями и обществом держателей школы. Министерство без достаточных оснований вмешалось в эту борьбу и повидимому стремится оказать известного рода давление. Но я не буду останавливаться на этом вмешательстве. Я буду держаться в пределах данного случая, по существу равносильного закрытию гимназии в середине учебного года, так как найти соответствующее количество учителей немедленно невозможно. И прежде всего я коснусь юридической стороны этого дела. Распоряжение министра последовало совершенно неожиданно. В течении всего лета держатели гимназии вели переговоры с министерством о способах наилучше устроить как формальное положение гимназии так и постановку в них учебной части. Для избрания наилучшего персонала была избрана комиссия в составе по одному представителю от: министерства, городского школьного отдела, держателей гимназий, двух родительских комитетов и союза русских учителей. Из протоколов этой комиссии видно, что избрание учителей состоялось 31. августа. Никаких возражений со стороны министерства не было да и не могло быть, так как все происходило совершенно согласно желаниям господина министра Зауера, 26. октября сего года состоялось резолюция господина министра Зауера, в коей он зарегистрировал всех учителей за исключением инспектриссы Каллин. 28. октября сего года состоялся передоклад дела новому министру и состоялось новое распоряжение о нерегистрации. Нужно иметь в виду, что к регистрации учителя были представлены еще 6-го октября, а по циркуляру министерства они считаются зарегистрированными, если в течение двух недель не последовал отказ. Таким образом учителя состояли на службе и каковы бы ни были способы их увольнения, простым распоряжением хотя бы новаго министра, они уволены быть не могут.

Далее министерство ссылается на недопущение, незаконность недопущения иностранцев к преподаванию. Но во первых регистрация иностранцев допущена самыми

циркулярами министерства, а во вторых, эти циркуляры незаконны, так как по статье 41 устава о службе по определению от правительства иностранцы могут быть преподавателями. Независимо от этого, гимназии, о которых идет речь, суть гимназии частные. Кроме того, циркуляры вышли позже избрания и представления учителей к регистрации. Во всяком случае, неужели же мы дошли до того, что дела учебной части мы обсуждаем с точки зрения подданства преподавателей. Содержатели гимназии все время озабочены постановкой учебной части. Здесь присутствуют представители городского школьного управления, они удостоверят вам, что дело обучения в гимназиях налажено вполне. Все казалось бы говорило за возможность дальнейшей мирной плодотворной работы. И вдруг последовало настоящее распоряжение, срывающее результаты длительной работы. Мы не хотим утверждать, что в данном случае имеет место последовательная политика министерства против гимназии, но несомненно здесь весьма крупное недоразумение, объясняемое весьма кратковременным пребыванием у власти министра Аннуссона и весьма поспешным его распоряжением.

Haridusministeeriumi esitaja **F. Mikkelsaar**: Pean täien dawalt sõna wõtma mõne asjaolu selgitamiseks, et kõrwaldada neid tähendusi, mis asja teisiti walgustawad, kui see tõepoolest oli. Siin on muuseas katsutud selatada, et Wene koolile on teatud tähelepanu osaks antud ja kartust awaldatud, et Wene kodanikud teatud olude kätte jõudmisel ilma koolita wõiksid jääda. Haridusministeerium on tõesti, iseäranis 1920. a. suwel õige tähelepanelikult seda kooli käsitanud ja õige palju oma jõudu kulutanud, et Wene kool saaks niisuguseks, et ta elujõuline oleks ja riigi toetuse osaliseks wõiks saada. Siin on puudutatud muuseas ka kooli ajalugu ja on juhus ka selle küsimuse kohta selgitust ja wastust anda. Kiire kuulamise juures ei ole mul wõimalik olnud wastuseid sisu järele korraldada. Katsun wastata ses järjekorras, kuidas küsimused tekkinud. Kõigepealt härra Kann küsis, kas oli õige nii talitada, et keset õppeaastat tuleb, nagu ette nähtud, õpetajate koolist lahutamine? Asun otsekohe selle olulise küsimuse juurde. Ministeerium oleks wõinud Wene koolile küllalt wastu tulla ja kõigi seadustega kooskõlas oleks wõinud

kõiki ettepanekuid kinnitada nii, kui sooviti ja õpetajaid registreerida. Kuid ministriumil, kui ka Wene seltskonnal on teada, et Tallinna Wene seltskonnal on üle jõu oma kooli ülewal pidada ja sellepärast oli ministrium huwitatud, et Wene kool kujuneks võimalikult neile tingimustele wastawaks, mis võimaldaksid koolile riigi abiraha määramist selle järele, kui tema õpetajad registreeritud. Algusest peale, veel enne seda, kui registreerimise küsimus ette toodi, wõeti Wene seltskonna esitajate poolt, kes ministriumi sisse astusid, toetuse määramise küsimus üles ja awaldati tungiwat soowi, et abiandmise küsimust võimalikult kiiresti läbi wiidaks. Kõige selle kooli registreerimise küsimuse kestusel oli esil kooli toetuse küsimus, kus paluti toetust vähemalt õpetajate palga suuruses. Wene seltskonna esitajad, muuseas härra Sorokin, on mitu korda ministriumis nõupidamistel wiibinud, kus muuseas selgitati, kuidas põhikirja võimalikult olude kohaselt kokku seada, et kool tema järele töötades abiraha wõiks saada. Ka pärast arupärimise sisseandmist on Wene seltskond pööranud haridusministriumi poole palwega, et koolidele maksetaks välja riigikassast toetusraha õpetajate täie palga suuruses, mille kogusumma veel käesolewa õppeaasta kohta pool miljonit marka välja teeb. Kogu aeg tuli kawatseda seda kooli 28. augusti seaduse § 13. järele, kui õigustega erakooli, mis täidaks awaliku kooli aset ja õigustatud oleks saama riigikassast toetust palgamaksmiseks. Iga tahes ministrium tahaks seda kooli niisugusena näha ja on aidanud tema sarnaseks tegemiseks kaasa nõuga ja jõuga, ja sellest seisukohast välja minnes ei peaks nurinat olema, et meie Wene koolist palju ei hooli. Oleksime wõinud teda ju saatuse hooleks jätta ja siis oleks tõesti keset õppeaastat wõinud niisugune moment tulla, kus palutakse teda awaliku kooli wääriliseks tunnistada, mis oleks õpetajate ümberregistreerimist wõinud tekitada, sest toetusesaamisega täie palga suuruses oleksid kooliõpetajad omandanud riigiteenijatega ühesugused õigused ja riigiteenijate ametisemääramise kohta ei maksa mitte üksi III kõite 41. waid ka 42. paragrahw. Et selles arupärimises sellest 42. paragrahwist nõnda wähe on räägitud, temast mööda mindud, siis luban enesele seda siin ette lugeda

samal kujul, nagu ta seaduses redigeeritud ja samas keeles, mitte Eesti keele oskuse puudusel, waid sellepärast, et arusaadawam oleks sellele, kes siin 41. paragrahwist rääkis.

§ 42. Определение иностранцев по тем ведомствам, где сие разрешено, должно быть совершаемо по строгому разбору документов их, а также их свидетельств о благонадежности, равно как и сведений о пребывании их в России.

Wiimane on kõige tähtsam. Sel silmapilgul, kui keskkool, awaliku kooli wäärilisena oleks registreeritud, oleks üks jagu õpetajaid registreerimata tulnud jätta, ja siis oleks tulnud just see moment, mida härra Kann siin korra toonitas, — koolitöö oleks keset õppeaastat katkestunud. Just selle tõttu juba algusest peale põhikirja välja töötada aidates ja registreerides, aitas haridusministrium kaasa, et põhikiri sarnane saaks, et kooli takistamata awaliku kooli wäärilisena registreerida wõidaks. Mis sellesse puutub, et nagu siin tõendatakse, õpetajate puudus ka Wene koolides suur olla, on mul au teatada, et Wene õpetajatest on meil küllus. Meie wabariigi kodanikud Wene rahwusest ei leia kohti. Petseri maakonnast näiteks teatatakse, et seal hulk kõrgema haridusega isikuid tööta on. Sama lugu on ka teistes kohtades. (A. Sorokin, wn. ja N. Kann'i, krst. w a h e l h ü ü d e d.) Lubage tähendada, et ma ametlikult räägin. Ka Wene kooli kandideerisid mõned Eesti kodanikud Wene rahwusest, kuid jäeti kooli ülewalpidajate poolt walimata. Nõnda siis olime meie seaduse põhjal sunnitud kaaluma wäljamaalaste õpetajaks määramise küsimust.

Nüüd aga tahaksin ma wastata selle küsimuse peale, millega esines siin rhs. Martna. Kui meie tõesti oleksime selles koolis ametisse registreerinud ilma järelekaalumisteta kõik isikud, kes aga kooli ülewalpidajate poolt ette pandi, siis oleks täiesti isesugune olukord välja kujunenud, sest 39 ettepanud õpetaja hulgast oli 24 wäljamaalased. See on peaaegu $\frac{2}{3}$. Et selle kooliga aga ettewaatlik tuli olla, näitab kooli ajalugu 1919. a. suwel. Siin kirjeldati seda ajalugu juba, waatame veel seda lähemalt. 1919. a. kewadel tulid ministriumi selle kooli õpilased tunnistustega kooli direktorilt, et nemad on kordamiskursuste kuulajad ja paluwad endid sõjawäeteenistusest wa-

bastada. Et meil sarnaste kursuste kohta mingisuguseid teateid ei olnud, pärisime nende üle teateid linna kooliwalitsuselt, ja lõppude-lõpuks tuli ilmsiks, et sarnaseid kursusi olemas ei ole. Wahepeal olid aga juba wabastatud sõjawäeteenistusest mõned õpilased nimetatud tunnistuste põhjal. Ja sarnaseid tunnistusi andis wälja kooli direktor Jürgens. Peab silmas pidama, et Eesti soost õpilased sel ajal sõjawäljal olid ja sellepärast sundis niisuguste tunnistuste ilmumine selles koolis walitsewate oludega tõsiselt tutwust muretsema. Linna kooliwalitsus pööras Wene keskkooli juhatusesse poole järelepärimisega nimetatud kursuste suhtes ja saadi õige mitmesugused wastused paari päewa jooksul. Esimene wastus teatas, et kursused on korraldatud neile õpilastele, kes ei suutnud sõjaolude tõttu keskkooli kursust rahuloldawalt läbi wõtta, teine wastus kinnitab, et kursused on korraldatud õpilastele, kes 7 klassi lõpetanud ja sügisel 8. klassi lõpueksami tahawad teha. Wiimaks tõendatakse, et kursused korraldab mingisugune õpetajate grupp oma eraalgatusel ja erakawaga nende jaoks, kes eksternina 8. klassi lõpueksami tahawad sügisel teha. Sellega tõendab esimese kirjaga koolijuhatus, et kursused korraldatakse 8. klassi õpilaste jaoks, kes keskkooli kursust rahuloldawalt pole läbi wõtta suutnud ja teise kirjaga ütleb ta, et isegi 7. klassi õpilased juba nii tugewad on, et nad paari kuuga 8. klassi kursuse läbi wõtta wõiwad. Nii ütleb ennast koolijuhatus kursustest täiesti lahti, neid mingisuguse õpetajate grupi eraasjaks pannes. Kui kursuste kinnipanemiseks korraldust tehti, tuli ilmsiks, et nad põhja-armee walitsuse haridusministeeriumi loal on korraldatud (N a e r.), sellest ei teadnud Eesti haridusministeerium midagi. Muidugi wõeti abinõud tarwitusele, et kursusi sulguda. Kursuste juhataja on olnud mitte Hildebrandt, nagu siin toonitati, waid oli seal korraldajaks keegi Peshkow. Et aga koolijuhatus wabatahtlikult nõudmise peale kursusi ei lõpetanud, tulid need miilitsa abil sulguda. Selle järele ilmus põhja-lääne walitsuse esitaja haridusminister härra Kartau juurde ja palus wabandust, et ta ministeeriumi kaudu meie nõusolekut muretsevad ei ole ja palus nüüd kursuste uuesti käimapanemiseks luba. Ka minul oli au seda härrat wastu wõtta ja nendesamade kursuste

pärast rääkida. Kursused wiidi lõpule. Ei ole mitte õige, kui tõendatakse, et kursustel mitte mingisuguseid tagajärge pole olnud. Õpilased tegid sellekohased põhja-lääne armee walitsuse poolt kinnitatud eksamid läbi, ja anti neile tunnistused wälja; kuid nad olid pärast õige õnnatud, — ülikool ei saanud neid wastu wõtta. Sellega olid kursustel enestel küll wormiliselt ilusad, aga õpilastele kurwad tagajärjed. See oli üks asi, mis sundis haridusministeeriumi õige tähepanelikult selle kooli peale waatama. Samal ajal tuli meil isegi koolijuhatuses olewa isiku wastu wabariigi prokurööri juures samme astuda tema wastutusele wõtmiseks õige tõsiste asjade pärast. See oli härra Jürgens'i ajal, kui korraldati lubamata kursused ja anti ebaõiged tunnistused wälja. Haridusminister andis kõikidele koolidele tunnistuste wormi. Wene kool tarwis seda eestikeelse teksti jaoks. Wenekeelne tekst anti aga niisugune, mis räägib mingisuguse Wene haridusministeeriumi programmidest. Neid asju poleks siin tarwis olnud öieti täna puudutada, aga et sarnane küsimus üles wõeti, siis olgu tähendatud, et nähtused siiski ka põhjendawad, miks haridusministeerium pidi õige ettewaatlikult sarnase kooliga talitama, et mitte sarnane asi ei korduks, kui 1919. a. suwel. Alguisel olid need kursused, mille põhjal õpilasi sõjawäest wabastati, kuid pärast poole muutusid need eraasjaks ja isegi wäljamaa asjaks, teatud momendil oleks wõinud ehk ka nii kooliga juhtuda, kus $\frac{1}{2}$ kooliõpetajaid wäljamaalased on. Lisan weel juurde, et nagu teada, on praeguse arupärimise puhul Wene õpetajate liidu ajakirjanduses teatatud, et Wene õpetajate liit on haridusministeeriumi korraldusega rahuldatud. Kuid õpetajate liidus tekkis kriis ja nagu kuulda, olla ka seal wäljamaalased juhatusesse oma kätte wõtnud. Igatahes on asjaolusid olemas, mis ministeeriumi tingimata ettewaatlikkuselesunniwad. Siis on weel puudutatud komisjoni tööd. Mingisugune komisjon olla kooliõpetajaid walunud. Pean peale selle kõigepealt tähendama, et see komisjonile enesele selge oli, et tema mitte kooliõpetajate walija ei olnud, waid kandidaatide ülesmärkija. Haridusministeeriumi poolt awaldati, et kui kool tõesti niisuguse kuju omandab, et teda wõib awaliku kooli wäärilisena wõtta, siis on ta toetusraha kindlustatud.

Et aga komisjonil walimise õigusi ei olnud, seda teadis komisjon kõige paremini, ja kandidaatide tähendamist, walimist ning registreerimist ära segada ei wõi kuidagi moodi. Komisjon tähendas kandidaadid ära ja need kandidaadid walis kooli ülewalpidajate kolleegium. See on täitsa komisjoni protokoll oma mõte ja protokollist selgesti näha. Et kandidaate ühel meelel waliti, see ei ole absoluutselt mitte õige. Walimine sündis kinnisel hääletamisel ja harilikult neil kahe wastu, mitte ühte registreerimata jäetud kandidaati komisjonis ei wõinud ühel häälel walituks lugeda. Kinnise walimise juures ei saa ju mitte wastu waielda, siis ei ole enam walimine kinnine. Julgen tähendada, et kooli ülewalpidajad ei unustanud iialgi seda ära, et nende käes on õigus walida ja kõik kooliesitajad tähendasid ühel häälel, et see on esialgne nõupidamine, aga mitte walimine. Mis puhtub härra Kann'i poolt ettetoodud direktori kandidaati, Andrjushkewitsh'isse, siis pean kahjuks tähendama, et ka see eksitus oli. Haridusministeeriumis anti ka sellekohane kiri wälja, et teda ajutiseks direktori kohustetäitjaks määrati meesgümnaasiumisse. See anti tungiwa palwe peale, et pole ühtegi inimest, kes wõtaks selle ala oma peale. Selle peale tähendati aga, et tema lõpulik kinnitamine Eesti wabariigi kodakondsusesse wastuwõtmisega saaks järgneda ja igatahes oli tema ette pandud pärastpoole mees- ja naisgümnaasiumi direktoriks, ja kõik teised ette pandud, inspektor ja inspektriss, jäid esialgu kõrwale. Pärast aga selgus, et härra Andrjushkewitsh nii wäga wastuwõetaw kandidaat ei olegi, kui see härra Kann'ile näib, sest 1917. a. ülewenemaalisel koolikongressil oli härra Andrjushkewitsh esimene Eesti keele koolidesse sissewõtmise wastu waidleja. (M. M a r t n a, sd.: A r u s a a d a w!)

Mis puhtub proua Sokolowasse, siis peaks minu teada abikaasadel ka eraldi meestest wõimalik olema opteeruda ja see wististi ei peaks takistama, kui ta mees Wenemaa alam on, teda opteerumast. Ma pean tähendama, et need inimesed tahawad tööd teha, aga Eesti wabariigi kodanikud ei taha seda ka mitte wähemal määral.

Mis puhtub härra Sorokin'i tähendusesse, et härra Sauer kõiki õpetajaid on registreerinud, siis pean ütleva, et ka

härra Sauer ühe osa õpetajate registreerimata jätmise wastu oli. Mis puhtub sellesse, et kuidas härra Sauer'i ringkirjad põhjendatud on, siis julgen weel kord meelde tuletada, et mitte ükski § 41, waid ka § 42 maksew on. Rhs. Sorokin tähendas, et korraldus ei olla seaduspärane. Haridusministeerium peab oma senniseid talitusi seaduslikuks.

Chr. Brüller (rhw.): Härra peaminister kaitses haridusministeeriumi tegewust Wene erakoolide õppejõudude asjus, seletades, et see tegewus ei olla mitte seaduswastane ja et ta olla otstarbekohane ning ette wõetud wälja minnes kooli huwidest. Mina seisataksin ainult teise küsimuse juures, kuna selles, et haridusministeeriumi korraldus seaduspärane on, mina ei kahtle. Endise ministri härra Sauer'i ringkirjades räägitakse tõesti, et ei tohi mitte õppejõududeks wäljamaa alamaid määrata. Sauer kirjutab aga awalikult ajalehes, et praegune haridusminister ei oleks sunnitud olnud tema ringkirjade põhjal nii talitama, nagu ta seda teinud on, ja härra Annusson oleks wõinud ka endise haridusministri korralduse põhjal neid õppejõudusid registreerida. Meie peame ainult waatama, kui otstarbekohane haridusminister Annusson'i korraldus oli. Härra peaministri sellekohase seletuse juures, kui õiget joont wiimane tabanud on, luban enesele selles kahelda. Kui nüüd määrus jõusse jääb, siis peab Wene gümnaasium 1. jaanuarist ukсед kinni panema. Kelle huwides see siis õieti sünnib, kui meie peaksime üle 1000 õpilase koolist wälja ajama, õppeasutusi sulgudes. Kas seda tõesti riiklikud huwid lubawad ja nõuawad? Wäga ja wäga kahelda tuleb, kas seda tarwis oleks olnud. Härra Mikkelsaar näitab selle peale, et haridusministeerium on talitanud silmas pidades seaduse § 42. See paragrahw, nii nagu ta siin ette kanti, ei keela haridusministeeriumi nii talitada, nagu haridusminister tegi, tema ei sunni ega ei kohusta härra Annusson'i mitte õppejõude registreerimata jätma, tema ütleb ainult seda, et tuleb õieti tõsise kaalumise alla wõtta iga üksik õppejõud, keda õppeasutusesse registreeritakse. Selle paragrahwi lõpuosas on öeldud, et peab uurima, kui kaua peab keegi õppejõud Eestimaal elanud olema, kui teda registreeritakse. Härra Kann näitas, et

siin, nende registreerimata õppejõudude hulgas, on terve rida neid, kes pool inimese eluiga on Eestimaal elanud ja on sattunud ainult üksikud nende hulka, kes vähe aega on siin elanud, kuidas saab siis seletada, et § 42 nende õppejõudude registreerimisele takistust teeb. Tahaksin seda tähendada, et meie seda ei nõua, et need väljamaa alamad õppeasutuse peale jäädawalt registreeritakse, kuid seda aega oleks pidanud neile kunni uue õppeaastani pikendama ja lubama kunni õppeaasta lõpuni kooli juurde tööle jääda, sel ajal oleks neil võimalik olnud seaduslike nõudeid täita, see on Eesti kodakondsusesse astuda. Ei oleks tarwis olnud õppeasutust kesk õppeaastat sulguda. Jälgime selle sõrdlemisi noore õppeasutuse saatust ja meil on võimalik tähele panna, missugustest faasidest on tema kujunemine läbi käinud. Pean ütleva, et seal läinud aastal õieti rohkesti igasuguste sekeldustega tegemist oli. Läinud aastal töötas see õppeasutus mitte rahuloldawalt, kuna sel aastal, kui see õppeasutus uuele alusele seati, uue põhikirja loomisega, muutus olukord põhjalikult. See õppeasutus hakkas väiksel tööle, praegu töötab ta aga 1000 õpilasega, muuseas oli seal ka üle 500 Eesti kodaniku lapse. Pean tarwilikuks seletada selle küsimuse puhul, mis rts. Sorokin ette tõi: Meie teada ei ole haridusminister huwi tundnud selle õppeasutuse sisemise elu ja töö vastu. Meie teada ei ole haridusministeeriumi ametnikud kunagi õieti püüdnud ennast tutvustada asutuse sisemise tegewusega. Ma usun, et kui nemad seda oleksid teinud, siis oleksid nad teistsugused muljed saanud selle asutuse tegewusest. Meie peaksime nüüd nõudma, et Asutaw Kogu peaks siin otsustawa sõna ütleva, selles mõttes, et ei tohiks lubada selle kasuliku asutuse sulgumist. Tuleks võimalust anda temale edasi töötada, ja et Asutaw Kogu kohustab haridusministeeriumi neid väljamaalasi registreerima kunni õppeaasta lõpuni. Rahwaerakonna rühma nimel teen ettepaneku, et Asutaw Kogu soovitab haridusministeeriumile seda oma otsuse täidesaatmist seisma panna kunni käesolewa õppeaasta lõpuni, mis garanteeriks selle õppeasutuse tööd ja tegewust käesolewa õppeaasta jooksul.

N. Kann (krst.): Härra Martna tegi mulle ettepaneku, et ma peaksin tema

küsimiste peale wastama, ma teen seda siis lühidalt. Minul ei ole Wene gümnaasiumiga mingisugust tegemist olnud, nii et mina ei ole kohustatud tema eest wastutama. Mina, kui Tallinna elanik, tean aga, et suwekursused toime pandi selleks, et VII klassi lõpetajatele võimalust anda sügisel lõpueksami teha. See oli 1918. a. (Wahel hüüe: Kas okupatsiooni ajal?) Palun wabandust — 1919. aastal. Ma eksisin niisama, nagu teie, härra Wirma, warsti eksima saate, kui oma rühma 41 liiget Riigikogus otsima hakkate ja kõigist tükki 15 leiata. (Naer.) Kursuste toimepanija härra Jürgens wõttis haridusministeeriumist loa, kuid sai ainult suusõnalise loa tole aegselt ministrilt, mitte aga kirjaliku. Kursuste toimepanija oli liiga ette waatamata, et ta kirjalikku luba välja ei wõtnud. Et pärastpoole Wene kooli Judeenitsh'i walitsus ülewal pidada tahtis ja ühes sellega ka nimetatud kursusi, siis ütles haridusministeerium ennast ka oma suusõnalisest loast lahti. Ja huwitaw oli see asjaolu, et haridusministeeriumi pidi lahke näo tegema nende kursuste kohta, oli ju minister ise suusõnalise loa andnud ja pärastpoole meie walitsus ka kirjaliku. Ma küsin teilt, härra Mikkelsaar, teie olete ju haridusministeeriumi hing, kas teil on teada, et haridusministeerium andis mõnele õpilasele, kes kursuse läbi oli teinud, isegi loa Tartu ülikooli sisse astuda? Muidugi, härra Mikkelsaar tunneb haridusministeeriumi seadusi väga hästi. Ta tunneb ka 1914. a. algkoolide seadust, mille järele erakoolidelt mitte ei nõuta, et seal kooliõpetajateks tingimata Wene riigi alamad olgu. Sellepärast seletas ta siin Asutawale Kogule. Waadake, meie tahtsime heategijad olla ja Wene gümnaasiumile õigusi anda, et aga mitte aasta keskel kooliõpetajate lahtilaskmisega sekeldusi ei tuleks, siis wõtsime kätte ja lasksime need isikud lahti, keda meie ei wõinud õigustega koolis registreerida. Kuid härra Mikkelsaar tegi väikese wea. Ta unustas nimelt ära, et kool oli juba alanud ja kaks kuud tööd teinud, selle peale waatamata pidid õpetajad koolist lahkuma, ehk küll haridusministeeriumi esitaja ise siin seletas, et aasta keskel ei ole hea õpetajaid lahti lasta, ja sellele erakoolile awaliku kooli õigusi tahtis anda, mida ta aga siimaani andnud ei ole. Siis on weel huwitaw see, et Peshkow on väljamaa alam ja tema on ainu-

kene, kes registreeritud sai, kuna kõik teised väljamaa alamad registreerimata jäid. See on huwitaw, miks just ülalnimetatud kursuste juhataja ametisse registreeriti. Ma ütlen otsekohe, selle kooliga on haridusministeeriumil palju seklusi olnud. Härra Mikkelsaar ütleb, et teie räägite seal mingisugusest walimiskomisjonist. See ei olnud tema sõnade järele mitte walimiskomisjon, waid õpetajate märkimiskomisjon. Kui teil sellest walimiskomisjonist teada ei olnud, mispärast siis saatsite oma esitaja sinna? Miks pidi märkimiskomisjon siis nii wäikese tähtsusega olema, kuna awalikkudes koolides pedagoogikanõukogud sarnaseid kohuseid täidawad. Meil näiteks „märgib“ pedagoogikanõukogu kooliõpetajad, paneb siis linna haridusosakonnale ette ja haridusosakonna poolt lähewad need märgitud kandidaadid haridusministeeriumi registreerimiseks. (S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d.) Ma ütlen ja kinnitan, et haridusministeeriumi poolt oli just see komisjon loodud ja ministeeriumi poolt oli otsustatud, et wänemad saatku sinna komisjoni oma esitajad, kooliõpetajate liit — oma, linna kooliwalitsus ja ministeerium saatku oma esitajad. Rohkem enam kedagi saata ei olnud. Ma ütlen, et see walimiswõi märkimiskomisjon oli haridusministeeriumi teadmisel kokku astunud. Muidugi, mis nendesse poliitilise meelsuse teadestesse puutub, millest räägib härra Mikkelsaar, siis wõiwad ju need teated mõne kohta wäga halwad olla, kuid minu teada ei ole siamaani poliitilisi waateid kooliõpetajate juures weel arwesse wõetud. Wõib olla, et tänawusest õppeaastast peale küsib meie haridusministeerium järele, kuidas see meelsus kooliõpetaja koha kandidaadil õieti on, ta wõib rõhku panna näiteks selle peale, kas kooliõpetaja on isik, kes usuõpetust kooli tahab saada, wõi mitte. Esimesel juhtumisel oleks ta riigile kahjulik isik.

J. Jaakson (rhw.): Seda asja on juba siin pikalt arutatud ja sellepärast tahan ainult juriidilist külge seletada. Nagu ma härra Sorokin'i ja härra Mikkelsaar'i seletustest aru sain, on asi nõnda olnud: 26. oktoobril, kui haridusministriks oli weel härra Sauer, on kooliõpetajad juba registreeritud, sest selleaegne haridusminister on palwekirjale resolutsiooni peale pannud — „registree-

rida“. Ja kui räägitakse, et kõik wormaliteedid ei olla weel tädetud olnud, siis arwan ma, et sel põhjusel uus haridusminister weel mitte ei wõinud oma resolutsiooniga endise ministri resolutsiooni ära muuta. Mina juriidiliselt selle seisukohaga ühineda ei saa. Minu tundmise ja arusaamise järele on registreerimise mõttes see resolutsiooni tegemine just see mõõduandew moment. Minister on wolitatud isik ministeeriumis ja kui tema oma resolutsiooni on teinud, siis on sellega ka kooliõpetajad registreeritud. See on juba tehniline asi, kuidas ja millal registreerimine raamatutest läbi wiiakse, sellel juriidilist tähtsust ei ole. Uuel ministril oleks nüüd õigus olnud endise ministri resolutsiooni registreerimise asjus ära muuta ainult siis, kui tal seaduse järele õigus oleks olnud ka registreerimisi tühjaks teha. Seda õigust aga ministril seaduse järele ei ole, ja sellepärast leian ma, et see uus otsus praeguse haridusministri poolt seadusele ei wasta. Meie peame kindlasti seadusest kinni pidama. Seaduses on öeldud (A. A n d e r k o p p, t ö e r.: M i s s u g u s e s s e a d u s e s?), et minister wõib registreerida wõi mitteregistreerida, aga seda ei ole mitte öeldud, et ta wõib endist registreerimist tühjaks teha.

A. Sorokin (wn.): Я должен сказать еще несколько слов. Здесь ссылались на 42 ст. устава о службе. Но на личные качества кандидатов должны были обратить внимание представители министерства в комиссии. Нас упрекают за действия бывшего директора Юргенса. Господа, Юргенс человек эстонского происхождения и более чем странно делать нас ответственными именно за его действия. Если он ошибался, то это было во первых давно, а во вторых, ему лучше следовало знать как поступать, а во третьих, его давно нет на службе. Нам говорят, что иностранцев нельзя брать, но чем же в таком случае объяснить, что г. Аннусон оставил зарегистрированным г. Пешкова и других иностранцев. Наконец менее всего можно понять, каким образом могла через два дня после резолюции одного министра последовать диаметрально противоположная резолюция другого министра. Нам говорят, что регистрация Зауера считается как бы не бывшей, так как не было устава гимназий. Но ведь гимназии существуют с 1918. года, устав был зарегистрирован немцами. Теперь представлялся

только более соответствующий требованиям министерства устав, а потому говорить о том, что имевшая место регистрация после того как к регистрации представлены были одобренные представителями министерства кандидаты, — была незаконна, более чем странно. Считая таким образом, что действия министерства, не имея под собой ни достаточного основания, ни будучи сами по себе необходимы и целесообразны, считая, что этими действиями создается совершенно недопустимое положение закрытия единственных русских гимназий в середине учебного года, я предлагаю нижеследующую формулу перехода, которая не создавая конфликта между правительством и Учредительным Собранием, в то же время указала бы на необходимость выйти из создавшегося положения вещей:

„Leides, et haridusministri korraldus mitte küllalt seaduse peal ei põhjene ja otstarbekohane ei ole, kuid sellest mitte tehes usalduse küsimust, läheb Asutaw Kogu päewakorras edasi.“

A. Anderkopp (töer.): Mina tahtsin lugupeetud kohtuminister Jaakson'ile tema juriidilise seisukoha kohta mõne märkuse teha. Härra Jaakson arwas, et kui kord minister otsuse paberile on pannud, siis seda otsust enam muuta ei wõi, ükskõik missugused tagajärjed sel ka olema saavad. Minu arust wõib aga iga otsust muuta enne kui tema jõusse astunud weel ei ole ja käesolewal juhtumisel on seda kaks päewa hiljem tehtud, kuna meil ometi juhtumine oli, kus endine siseminister süüta kodanikud Wene-maale saatis, kellele ometi pärast luba anti kodumaale tagasi tulla. Siin aga muudeti otsus, mis weel jõusse astunud ei wõinud olla. Niisugusele härra Jaakson'i seisukohale peab tõesti teatawad tagajärjed tõmbama. Minu arust on iga seaduse maksmapanemise juures tähtis wäljakuulutamise moment ja siis ei wõi siin kunagi öelda, et siin juba registreerimisega tegemist on olnud. Mis puutub nüüd küsimusesse sisuliselt, siis ei ole meie arwates mitte tähtis üksi see küsimus, kas siin on täielikult seaduse järgi käidud wõi mitte, kas on kõik alused selleks olemas, et siin seaduslikku teed on käidud. Öeldakse, et ei ole tähtis, kes õpetaja on, waid tähtis on see, et haridust peab saama. Meil on aga tähtis ka teine külg ja mitte üksi see, et lapsed haridust saaksid, waid meil on ka tähtis see, kes

neile haridust annab ja missuguses waimus. Sellest seisukohast wälja minnes, ei saa meie oma järeldusi ühe wõi teise küsimuse kohta teha. Üks küsimus on ikka see, et täna rääkida Eesti wabariigi iseseiswusest ja homme kirjutada keiser Wilhelmile alla. Ajaloos on see wäga wõimalik, kuid meil mitte.

Haridusministeeriumi esitaja F. Mikkeisaar: Tahan wastust anda nende tähenduste peale, et nimelt 1. jaanuaril on oodata, et kool jääb kinni. Igatahes praegu on õpetajad registreeritud 1. jaanuarini ja wõib olla pärast seda tähtaega ei oleks põhjust enam aru pärida, sest ministeeriumil on see kool niisama südame peal, kui teisedki koolid. Ja siis teine asi, et ministeerium ei ole osa wõtnud kooli saatusest, see ei paista mitte küllalt õiglane olewat. Selle kooli tööst on pidanud kõige enam osa wõtma ministeerium iga walitsuse koosseisu ajal. Et kooli kohta selgusele jõuda, siis pean ma ütleva, et ei ole wõimalik paari kuuga kindlat waadet saada. Tähendan ainult, et ministeeriumi ametnik, härra Orgussaar, kooli õige põhjalikult on uurinud, siis härra Martinson, kuna haridusminister härra Treffner käis kõik klassid läbi ja kuulas tunde. Härra Martinson on osalt tundides käinud, tema on isegi selle kooli kuratooriumi liige. Tähendan weel seda, et kandidaatide märkimiskomisjoni protokoll on mul siin. Kui härra Kann soowib, wõib järele waadata, missugusel alusel ta on korraldatud. Ka walijad ei rehkendanud sugugi mitte selle komisjoniga, waid panid uusi ette ja jätsid osa wälja, mis seal oli ette pandud.

Mis puutub härra Sorokin'i tähendusse, et missugune ministeeriumi esitaja seletuse andmise süsteem on, siis tähendan, et ma wastan selles järjekorras, kuidas küsimised esitatud. Kui härra Sorokin tähendab, et nemad ei wastuta mitte Jürgens'i tegewuse eest, siis wastan mina, et haridusministeerium oma tegewuse eest peab wastutama. Seadus on õiguse andnud ja seaduse järele talitatakse. Ja kui midagi korrast ära oleks, siis tuleks jällegi meil wastust anda. Ja meie ei saa mitte sellega käsi puhtaks pesta, et meie mitte selle eest ei wastuta, kuna pealegi seadus käsib „waljult kaaluda“.

Muuseas tähendati seda, et keegi wäljamaalastest on registreeritud, nimelt

härä Peshkow. Ütlen, see on waleteadete põhjal registreeritud. Ministeeriumile olid ette pandud waleandmed tema kohta ja sellepärast oli ministeeriumil wõimatu teada, mis õieti selle taga on.

Mis puutub sellesse, kas uuel ministril oli õigus teist resolutsiooni panna, kui endisel, siis ei ole see ka väga tähtis; peab ainult tähendama, et temal oli niisamasugune õigus uut resolutsiooni panna, kui ka uut ringkirja anda, ühe sõnaga, teistmoodi talitada, kui seda härä Sauer tegi.

Mis puutub sellesse 1918. a., siis oli see okupatsiooni aeg ja siis meie kursustest juttu olla ei wõinud. Kahjuks pean ma liiga pikalt kõnelema. Mulle on terawalt küsimusi ette pandud, nimelt, kas ministeerium andis mõnele loode walitsuse komisjonis eksamitegijale luba ülikooli astuda, wõi mitte. Minul niisugust juhtumist teada ei ole. Kooliõpetajatest andis mõnele üksikule ministeerium luba ülikooli astumiseks, silmas pidades seda, kuidas ta endistel aastatel õppinud õigustega koolides ja kas olnud sõjawäes. Tähendan küll aga seda, et härä Annusson tähendas ja käskis kõik andmed nende üksikute kohta kokku wõtta ja teatas juba alguses, et tema mingisugust uut pretsedenti luua ei taha, kuid tahab süsteemi luua selles, et edaspidi tuleks siin täiesti sirge joone järele talitada.

Mis puutub 1914. a. seadusesse, siis meie teda tunneme, aga ta räägib õigusteta koolidest, pealkiri juba räägib „eraõppeasutustest, millel pole mitte õigusi“. Siis mis puutub sellesse, et kool on juba alanud sel ajal, kui registreerimise tagasilükkamine tuli. Ministeerium aitas kaua enne õppetöö algust kaasa, isegi näitas ette, kuidas ja missuguses mõttes tuleb töötada. Mitu korda on põhikirja pärast koosistumisi olnud ja on arutatud küsimusi, kuidas seda tuleks parandada jne. Kui nüüd kõigi tõttu on nii palju wiivitatud, siis mitte ministeeriumi süü läbi. Asjakäik oli järgmine: 20. pannakse kooli registreerimine ette, 26. registreeritakse kool ja 5. juba registreeritakse õpetajad. Kuski pool ei saa nõuda, et see kiiremini wõiks sündida. Siin wist oleks raske ettepanud üleminekumormelil selles mõttes wastu wõtta, et ministeeriumi õppeaasta lõpuni registreerima sundida, sest Asutaw Kogu ei saa ju kõiki registreeritawaid inimesi üksikult läbi arutada ja ministeeriumi tööd oma

peale wõtta, pealegi tuleks siis ka otsejoont mööda talitada ja teiste koolide suhtes niisamasugune kord maksma panna.

Igatahes ministeeriumi seisukoht ei saa teistsugune olla, kui see, millest wälja minnes ta on talitanud. Kui siin käsitada Petserimaad, siis tuleb ka siin sama seaduslik kord maksma panna.

J. Tõnisson (rhw.): Austatud Asutaw Kogu liikmed! Siin waidles akl. härä Anderkopp akl. Jaakson'i põhimõttele seiskoha wastu, registreerimise äramuutmise asjus ühe ministri poolt, — selle järele, kui eelkäija oli registreerimise täide saatnud, ja rõhutas, et see kui administratiiv wõte, väga hästi wõimalik on, nagu siseministri poolt wäljasaadetud kodanikkudele lubaandmine uue ministri poolt riiki tagasi tulla. Ta rõhutas ka, et sarnane administratiiv otsuse maksusus algab alles tema wäljakuulutamisega. Nende järeldustega ei saa ma leppida. Et akl. Jaakson'it siin ei ole, tahaksin ma tema äraolekul tähelepanu selle peale juhtida, missugune wahe siin nende näidete wahel on; et üks minister wõib, teatawaid seadusi aluseks wõttes, kodanikke maalt wälja saata ja teine minister wõib aga neilesamadele kodanikkudele ja ka teistele luba anda riiki tagasi tulla, — see on tõesti iseküsimus, aga kooliõpetajate registreerimine ja registreeritud kooliõpetajate registratsiooni tühjakstegemine on sootu teine asi. See pole mitte raudtee asi, mida Teie, härä Wirma, tunnete, waid see on hoopis iseasi. (W a h e l e r ä ä k i m i s e d p a h e m a l t p o o l t.) Ja-jah! Aga lugu on nii, et meil on ette nähtud wabariigi seaduses kord õpetajate registreerimise kohta. Selles wastuwõetud seaduses tähendatakse ära, kuidas teatawad isikud omandawad õpetaja õigused. Ja need õigused omandawad nad selle järele, kui nad on seaduslikus korras registreeritud. (M. M a r t n a, s d.: J a k u u l u t a t u d!) Ei ole kuski kuulutamist juttu. Wõib olla, et neid otsuseid sugugi ei kuulutatagi. Ei ole sugugi tarwis seda teha. Walitsusasutused annawad seda isikutele wõi asutustele ainult teada, — waadake, teade ei ole mitte kuulutus. Otsuste kuulamine on sootu kindel mõiste, ja kui teie tahate ülepea mõisteid lahus hoida üksteisest, siis ärge hakake neid segama. Meie peame siin seda silmas pidama, et registreerimise läbi antakse teatawatele

isikutele teatawad õigused. Sellega on siis nüüd üksikul isikul, kellele need õigused antakse, väga tähtis, missugusest silmapilgust tema need õigused omandab. Kui teie nüüd kujutate enesele ette, et 26. oktoobril on teatawad isikud ministri resolutsiooni põhjal kooliõpetajaks registreeritud, ja et need isikud said sellest kas suusõnal, või kirjalikult teada, siis võivad nad oma õigusi tarvitada, aktisid, mis nende elus väga tähtsad on. Kui nüüd need õigused, mille põhjal nad talitanud, teise akti läbi nendelt ära võetakse, siis küsime meie, kas on seaduses iseäralik kord selle kohta olemas, kuidas registreerimise läbi antud õigusi ära võtta.

Kui teie vaatate, siis ei saa teie meie makswate seaduste järele õpetajatelt õigusi ära võtta, vaid seal peavad kindlad süüdistused ja teatawad põhjused ette toodud saama. Niikaua, kui seda mitte pole olnud, ei või mitte öelda, et teie võite selle lihtsalt tühjaks tunnistada, sest et tema administratiiv akt on. Selle administratiiv akti läbi on teatawatele isikutele administratiivselt õigused antud ja ilma seaduslikkude nõuete täitmata ei saa neid mitte võtta. Sellepärast on see siis väga suure ulatusega küsimus, kuidas sarnasel korral juba selle akti täidesaatmist tuleb täideläinuks tunnistada. Härra Jaakson tähendaski selle peale, et siin küsitakse, missugune akt on registratsiooni täidesaatmiseks fiktiivne. Kui küsitakse, kes saab akti täide saatma, siis on selge, et selle isiku seadusepärase akti läbi registratsioon täide on saadatud. Kui registratsiooni täidesaatja on keskkoolide õpetajate kohta minister, siis peab seadusjõuline tagajärg tema seaduse täidesaatel olema. Kui minister, kes seda küsimust seaduse järele otsustada tohib, oma otsuse on korda saatnud, siis ei või öelda, et see on akt, mida teine jälle kergesti tohib tühjaks tunnistada. (K. Wirma, sd.: Kas ta ise võib?) Kas ta ise võib või mitte? Seal võivad üksikud juhtumised olla, — kui need isikud teada on saanud, ja siin kuulen mina, et seal ei ole mitte ainult kirjalikult, vaid ka suusõnaliselt kõneldud, on läbi räägitud. Siis ei ole ka mitte kuskil ette kirjutatud, et peab registratsiooni kirjalikult teada andma. Seaduses ei ole seda mitte öeldud. Kui inimesel üks dokument käes on, siis on iseasi. Pean ütleva, et rhs. Jaakson'i seletus mitte nii

kergesti ümberlükataw ei ole, nagu härra Anderkopp seda katsus teha. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kas riigikord selle läbi sassi ei lähe?) Kui ta muidu joones on, see minu arwates teda sassi ei aja. Aga mina arwan, et siin tuleb silmas pidada, et siin on kõne isikule õiguse andmisest seaduslikus korras ja nende õiguste kaitsmisest. Sellest seisukohast välja minnes leian mina, et rhs. Jaakson'i seletusel iseloomulik ja kaugeleulataw tähtsus on.

A. Anderkopp (töer.): Arwamised lähewad alati lahku. Mina lähen sellest lausest välja, et kui inimene registreeritud on, siis peab mingisugune kord olema, mille järele seda tehakse. Minu teada on õpetajate registreerimisel järgmine kord: õpetajad pannakse haridusministeeriumile ette. Kui seal registreeritakse, siis antakse sellest teada kirjalikult koolijuhatajale ja õpetajale enesele. Sellest selgub, et mingisugune dokument ikkagi olemas on, mis registreerimist tõendab. Siit peale algawad juriidilised wahekorrad. Kui näited, mis ette tõin, härra Tõnisson'i ei rahulda, võin veel rohkem tuua: ma laenan teilt raha ja pistan westitasku, siis nõuda teie minult ei saa... (Wahelhüüe paremalt poolt: Aumehe käest võib nõuda külli!) Tulge nõudke see summa!

J. Tõnisson (rhw.): Ma tähendasin selle peale, et ei ole mitte kindlat korda olemas, kuidas registratsiooni teada anda. Mina juhin tähelpanu selle peale, et õpetajate registreerimise seaduses on ette nähtud, et kui õpetajale ei kooliwalitsuse ega koolijuhataja kaudu mingit wastust ei tule, siis loetakse õpetaja registreerituks. Nõnda on asi üsna küps, tähendab, ei ole mingit kirjalikku teadet.

Peaminister A. Piip: Mina teen ainult järgmise märkuse: palwekirjad kooli ja õpetajate registreerimiseks olid sisse antud 20. oktoobril. Kooli registreeriti 26. oktoobril. Ministeeriumil on protestiõigus 2 nädala jooksul. 5. nowembril ei olnud kahenädaline tähtaeg veel mitte möödas, ja ministeeriumil oli õigus protesti awaldada.

Haridusministeeriumi esitaja F. Mikkelsaar: See kool on mitmest kohast registreerimist palunud, muuseas ka okupatsiooniajal, ametlikult

registreeritud on ta alles nüüd. Siinjuures on veel tähtis see asjaolu, et läinud kooliaasta lõpul kool oma olemasolu täiesti katkestas: kooliõpetajad kõik lahti laskis, uus põhikiri pandi ette, kooli ülevalpidaja on ka uus.

A. Anderkopp (töer.): Mis puutub õpetajate registreerimise korrasse, siis meie teada niisugust seadust ei ole. Kooliseaduses määratakse ära asutused, kes õpetajaid ametisse waliwad. Walimistest antakse teada kooliwalitsusele, ja seal kantakse õpetaja nimi registrisse. See ongi niinimetatud ametissekinnitamine. Senni registreerimata Wene kesk-kooliõpetajaid tuleb aga kui ajutisi õpetajaid waadata ja nende kohta käib ministeeriumi korraldus. Kui huwitust tuntakse registreerimise korra kohta, siis wõin seletada, et seal on ette nähtud, et registreeritud asutus kannab registreeritawad õpetajad registrisse. Kui siin wäljamaalastest jutt on, siis kuigi oleks tehtud resolutsioon, siis ainult ajutiselt, nimelt tähendatud õpetajate ajutiseks õpetaja kohusetäitjaks määramiseks ja niisuguste õpetajate wabastamine ametist on jällegi haridusministeeriumi asi. Nõnda see oluliselt asja ei muuda. Nende seaduste peensustesse tungimine oleks asjata, maksew on ministeeriumi poolt wäljatöötatud kord ja selle korra järele pidi registreeritud asutus registreeritawad õpetajad registrisse kandma.

A. Schulbach (töer.): Teen ettepaneku järgmine ülemineku-wormel wastu wõtta: „Wabariigi Walitsuse seletust arupärimise peale ära kuulates, läheb Asutaw Kogu päewakorras edasi.“

Juhataja A. Rei: Asutawale Kogule on esitatud järgmised ülemineku-wormelid:

1) rhs. Sorokin'i poolt: „Leides, et rahwaharidusministri korraldus mitte küllalt seaduse peal ei põhjene ja otsarbekohane ei ole, kuid sellest mitte

tehes usalduse küsimust, läheb Asutaw Kogu päewakorras edasi.“

2) Rhs. Brüller'i ülemineku-wormel: „Asutaw Kogu paneb Wabariigi Walitsusele ette, haridusministri korralduse täidesaatmist Tallinna Wene gümnaasiumide õppejõudude mitte registreerimise ja korraldamise asjus ajutiselt kunni 1920./1921. õppeaasta lõpuni seisma panna, ja läheb päewakorras edasi.“

3) on rhs. Schulbach'i liht ülemineku-wormel.

Panen hääletamisele kodukorra põhjal motiweeritud ettepanekud enne motiweerimataid, sellega tuleb hääletamisele esimesena akl. Sorokin'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Sorokin'i ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Teisena tuleb hääletamisele akl. Brüller'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Brüller'i ülemineku-wormel tagasi lükatud.

Kolmandaks tuleb hääletamisele akl. Schulbach'i ülemineku-wormel. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on akl. Schulbach'i ülemineku-wormel wastu wõetud.

Seega on käesolew päewakorra-punkt läbi. On ettepanek tehtud koosolek lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

On tehtud 2 ettepanekut järgmise koosoleku aja kohta:

1) koosolek reedel ära pidada ja 2) koosoleku määramine juhatause hooleks jätta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on esimene ettepanek wastu wõetud.

Seega on otsustatud järgmine koosolek reedel ära pidada.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.45 m.

Algkirjale alla kirjutanud:

Asutawa Kogu esimees **A. Rei.**

Abisekretäär **A. Jürman.**